

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра обліку і оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

«Методика обліку дебіторської заборгованості та аналіз її впливу на
фінансовий стан підприємства)»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Облік і оподаткування
спеціальності 071 Облік і оподаткування
ступеня вищої освіти Магістр
групи 2
Кучер О. В.
Керівник: Сіренко О. В.

Полтава – 2023 року

ЗМІСТ

	ст.
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ.....	8
1.1. Економічний зміст, класифікація та оцінка дебіторської заборгованості.....	8
1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення	19
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА «ХХХ».....	23
2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства	23
2.2. Синтетичний та аналітичний облік дебіторської заборгованості за товарними операціями.....	29
2.3. Податкові аспекти обліку дебіторської заборгованості.....	34
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА «ХХХ».....	36
3.1. Фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання	36
3.2. Аналіз структури та динаміки дебіторської заборгованості за товарними операціями.....	45
3.3. Комплексне оцінювання дебіторської заборгованості за товарними операціями та напрями поліпшення розрахункових відносин підприємства	50
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
ДОДАТКИ.....	73

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах нестабільної економічної ситуації в Україні, яка пов'язана з військовою агресією росії та введенням воєнного стану, спостерігається погіршення розрахунково-платіжних відносин, пов'язаних з господарською діяльністю суб'єктів підприємництва. Витрати, які обліковані в основних господарських процесах - придбання та реалізації, супроводжуються виникненням поточної кредиторської та дебіторської заборгованості. У питомій вазі розрахункових операцій суттєву вагу займає дебіторська заборгованість. Тому, на сьогодні актуальним питанням є дослідження порядку ведення бухобліку дебіторської заборгованості, її контроль та аналіз для забезпечення користувачів інформації достовірною, реальною, повною інформацією.

Дослідження теоретико-методологічних основ обліку дебіторської заборгованості є важливим завданням, оскільки воно сприяє покращенню фінансового управління, підвищенню достовірності фінансової звітності та забезпечує фінансову стійкість підприємства, тому над зазначеним колом питань працювали такі науковці: Л. М. Васільєва [6], В. В. Волошина [11], В. О. Гавриленко [8], Є. П. Гнатенко [10], О. М. Горбачова [12], О. Г. Дроздова [19], Н. В. Карчова [25], А. М. Кулачок [8], Л. В. Лахай [12], О. О. Одношева [53], В. М. Пархоменко [54], І. В. Пащенко [19], А. О. Прилепська [61], О. В. Трайно [6], Н. І. Цегельник [77] та інші.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційного дослідження є вивчення методичних питань обліку та аналізу дебіторської заборгованості, обґрунтування практичних рекомендацій щодо вдосконалення методики обліку заборгованості в управлінні підприємств. Поставлена мета обумовила наступні завдання, що вирішуються у кваліфікаційній роботі:

– узагальнити теоретичні засади та практичний досвід обліку дебіторської заборгованості за товарними операціями, з'ясувати її економічний зміст, виходячи з чинної нормативно-правової бази;

– надати організаційно-економічну характеристику ФГ «XXX»;

– розкрити основні елементи облікової політики щодо дебіторської заборгованості;

– розкрити документальне оформлення обліку дебіторської заборгованості у розрізі її етапів та порядок організації синтетичного та аналітичного обліку товарної дебіторської заборгованості на ФГ «ХХХ»;

– провести аналіз стану дебіторської заборгованості на підприємстві.

Об’єкт і предмет дослідження. Об’єктом дослідження є теоретико-методичні засади, а також діюча практика обліку та аналізу дебіторської заборгованості підприємств агробізнесу, а саме фермерських господарств.

Предметом дослідження є облікові процедури відображення господарських операцій у частині дебіторської заборгованості в фермерському господарстві «ХХХ» Полтавського району.

Методи дослідження. Для вивчення предмету дослідження в роботі застосовуються різні методи та прийоми аналізу, методи фінансового аналізу, загальнонаукові методи: діалектичний, системний підходи, метод індукції і дедукції, аналіз і синтез, а також прийоми зведення і групування, порівняння.

Інформаційною та правовою базою дослідження є законодавчі та нормативні акти, офіційні статистичні матеріали, методичні матеріали, дані мережі Інтернет. Фактологічною основою проведеного дослідження є статті вітчизняних учених з проблем бухгалтерського обліку і аналізу розрахунків, а також дані бухгалтерського обліку та звітності фермерському господарстві «ХХХ».

Наукова новизна одержаних результатів.

1) встановлено, що найпоширенішими порушеннями пов’язаними з розрахунковими операціями є невизнання контролюючим органом реальності господарських операцій між платником і його контрагентами. Підставою для визнання реальності господарської операції є, перш за все наявність договору купівлі-продажу. Наведені рекомендації щодо ведення договірної політики можуть стати в нагоді для забезпечення виконання умов договору з контрагентом та запобігання ризикам виникнення спорів з податковим органом.

2) на теоретичному рівні узагальнено переваги безготівкових розрахунків над готівковими за звичайних умов господарювання суб'єктів господарювання та в умовах військового стану. Сформульовано авторське тлумачення сутності безготівкових розрахунків, а саме форма здійснення платежів в сфері господарювання, яка здійснюється через банківські установи шляхом перерахування належних сум по банківських рахунках або шляхом заліку взаємних зобов'язань та грошових претензій.

Практичне значення одержаних результатів. Рекомендації (щодо вдосконалення первинного та аналітичного обліку розрахунків з покупцями та замовниками, застосування резерву сумнівних боргів, постійного моніторингу сум дебіторської та кредиторської заборгованості) сприятимуть полегшенню практики обліку в діяльності підприємства.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися і одержали позитивну оцінку на наукових конференціях науково-практичних конференцій студентів за результатами проходження виробничих та технологічних практик (весна 2023 р.) та II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу» (м. Кам'янець-Подільський, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут», 01 лютого 2023 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 2 тез (0,15 др. арк.) у матеріалах конференцій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

1.1. Економічний зміст, класифікація та оцінка дебіторської заборгованості

Зазначимо, що облік дебіторської заборгованості відіграє важливу роль у вирішенні проблем, що утворюються під час поточного управління суб'єктами господарювання, приміром з позиції оптимального співвідношення між ліквідністю та прибутковістю. Науковці розглядають одну і ту саму проблему під різним кутом, одні автори притримуються до думки, що дебіторська заборгованість – це сума боргів. Інша група авторів віддає перевагу що це фінансовий актив, або кредит (позика).

Методологію обліку, основні поняття та порядок розкриття інформації про дебіторську заборгованість у фінансовій звітності визначає НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [48]. Норми цього Національного положення (стандарту) застосовуються підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами незалежно від форм власності (крім бюджетних установ).

Трактувань дебіторської заборгованості у сучасній економічній літературі є чимало. Згідно з визначенням О. Г. Лищенко, дебіторська заборгованість – це борг підприємству, організації, фізичній особі, що виник у процесі господарських відносин з іншими юридичними і фізичними особами [39]. О. В. Костюнік вважає, що дебіторська заборгованість – частина обігового капіталу підприємства, компанії; сума, яку заборгували підприємству, організації, компанії інші юридичні особи і компанії, а також громадяни, що є їх боржниками за поставку товарів, виконання робіт, надання послуг тощо [30].

Визначення дебіторської заборгованості, яке дав Л. В. Кручак [33], є найбільш наближене до того, яке подано в НП(С)БО 10. Тлумачення даного поняття різними науковцями зазначено на рис. 1.1.

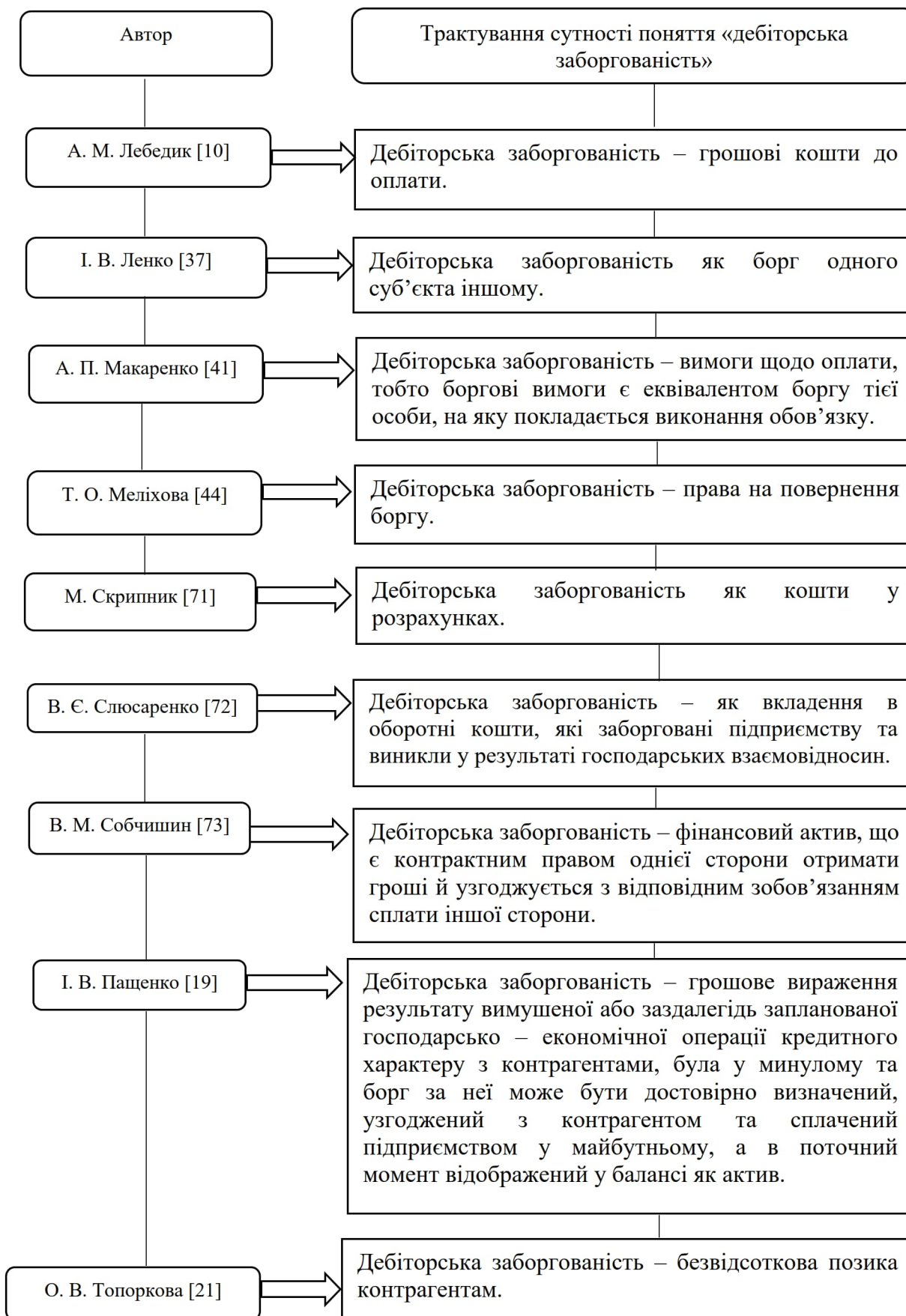

Рис. 1.1. Підходи науковців щодо сутності поняття «дебіторська заборгованість»

Головні правила для обліку дебіторської заборгованості:

1. Дебіторська заборгованість відображається у обліку, якщо вона є активом.
2. Облік заборгованості із покупцями ведеться у розрізі валют.
3. На дату балансу важлива класифікація заборгованості як поточної та довгострокової, в тому числі виділення поточної частини довгострокового боргу – це впливає на її оцінку.
4. У платників ПДВ сума розрахунків завжди включає ПДВ, тобто відображається сума із ПДВ.
5. Вірна структура заборгованостей у балансі дозволяє провести адекватний аналіз фінансових показників підприємства.

На основі проведеного аналізу викладено порівняння сутності терміну «розрахунки» з юридичної, облікової та економічної сутності даного поняття (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

**Визначення юридичної, облікової і економічної сутності терміну
«розрахунки»**

Юридична сутність	Облікова сутність	Економічна сутність
Рух грошових коштів	Визначення умов платежу	1. Платіж
Виникнення та погашення зобов'язань	Відображення дебіторської та кредиторської заборгованості	2. Взаємовідносини з приводу погашення зобов'язань
Нормативне регулювання форми розрахунків, цінних паперів	Облік цінних паперів	3. Розмежування об'єкту та форми розрахунків

Наведені дані у табл. 1.1 це відображає взаємозв'язок між різними підходами до економічного тлумачення поняття «розрахунки» та формами його прояву в юридичному та бухгалтерському обліку. Це вимагає, щоб усі елементи розрахунків були прямо чи опосередковано відображені в системі бухгалтерського обліку [8]. Відповідно до даних табл. 1.1, пропозиції щодо покращення обліку розрахунків включають вдосконалення класифікації дебіторської та кредиторської заборгованості для адміністративних цілей, розробку нових методів розрахунку резервів сумнівних боргів, а

також зручність розмежування заборгованості, що підлягає погашенню, та заборгованості, що не підлягає амортизації, для розрахунку майбутньої вартості грошових потоків від погашення заборгованості. (рис. 1.2).

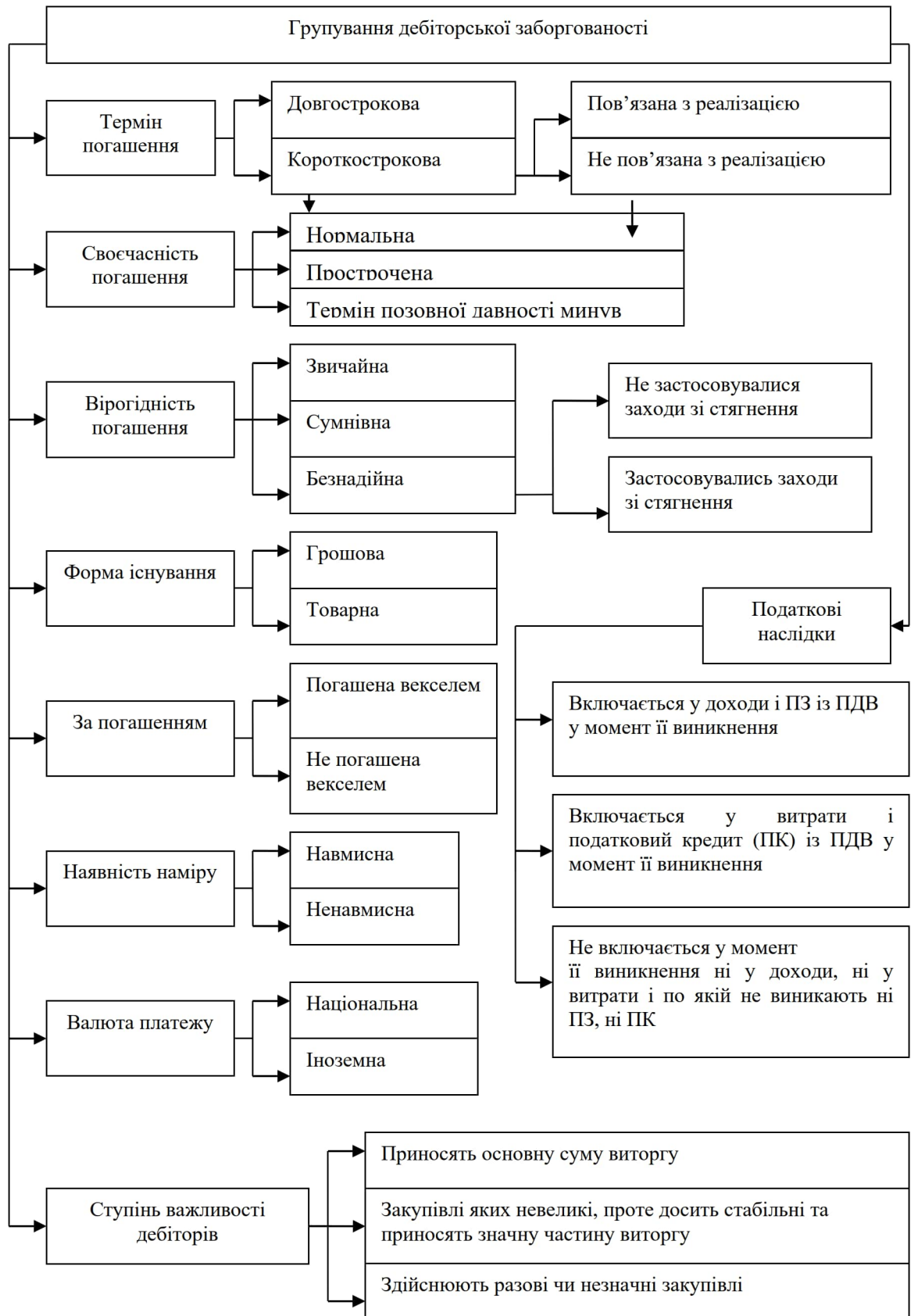

Рис. 1.2. Класифікація дебіторської заборгованості

Термін «дебіторська заборгованість» походить від латинського слова «debet», що має значення «він винен» [29]. Іншими словами дебіторська заборгованість – це борги, які нам винні (рис. 1.3).

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ	
ПОТОЧНА	ДОВГОСТРОКОВА
термін погашення	
≤ 12 місяців	> 12 місяців
типові приклади заборгованості	
в основному це заборгованість покупців по товарам, роботам, послугам (субрахунок 361), виданим авансам (субрахунок 371) та по внутрішнім розрахункам (субрахунок 372)	у більшості підприємств вона відсутня, але найчастіше це поворотна фінансова допомога (субрахунок 183)

Рис. 1.3. Поділ дебіторської заборгованості на поточну та довгострокову

12 місячний строк розраховується на основі очікуваної або передбачуваної дати погашення за умовами договору. Наприклад, якщо строк погашення за договором становить три місяці, але покупець не погашає заборгованість протягом одного року, вона не переноситься автоматично до складу довгострокової заборгованості. Однак це далеко не єдина класифікація дебіторської заборгованості, яка використовується для цілей бухгалтерського обліку та звітності. Дебіторка може бути ще монетарна і немонетарна – їх порівняння наведено на рис. 1.4.

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ	
МОНЕТАРНА	НЕМОНЕТАРНА («ТОВАРНА»)
як відбувається погашення заборгованості	
погашення відбудеться грошовими коштами або їхніми еквівалентами	погашення відбудеться у товарній формі
приклади заборгованості	
прикладом може бути відвантаження готової продукції, товару та очікування платежу на банківський рахунок чи готівкою (відвантажили товар – потім отримали гроші)	прикладом є ситуація перерахування продавцю авансу (передоплата) за товари, роботи, послуги та очікування на їхнє постачання (сплатили гроші – потім отримали товар)
чи визначаються курсові різниці за такою заборгованістю	
так – якщо така заборгованість виражена в іноземній валюті, то по ній визначаються курсові різниці	ні – якщо аванс був в іноземній валюті, то по такій дебіторській заборгованості курсові різниці не визначаються

Рис. 1.4. Поділ дебіторської заборгованості на монетарну та немонетарну [36]

Запропонована методика внутрішнього контролю операцій з монетарною і немонетарною дебіторською заборгованістю на підприємствах різних форм власності представлена у додатку А.1. Для цього між покупцем і продавцем має бути досягнута домовленість про відстрочення боргу, наприклад, шляхом укладення додаткової угоди до договору. Рахунки які призначено для обліку дебіторської заборгованості: довгострокова дебіторська заборгованість; поточна дебіторська заборгованість: дебіторська заборгованість по розрахунках з покупцями; дебіторська заборгованість по розрахунках зі спільною діяльністю; дебіторська заборгованість по внутрішнім розрахункам; дебіторська заборгованість по іншим розрахункам [40]. Зокрема, це стосується вдосконалення класифікації та оцінки рахунків для розрахунків з клієнтами, запровадження додаткових аналітичних та синтетичних рахунків, а також удосконалення ключових документів та звітності в цілому (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Рекомендації щодо вдосконалення обліку розрахунків з покупцями

Оподаткування	Впровадження ІТ	Показники та аналіз	Відображення на рахунках обліку	Документальне оформлення	Оцінка в обліку	Класифікація	Автори, джерела
+		+					Фарйон О. О., Яструбський М. Я.
		+	+	+		+	Жуков Н. В.
+			+				Кузьмін Д. Л.
		+	+				Погоріляк Л. В.
	+		+				Євлаш Т. О.
					+	+	Акімова Н. С., Топоркова О. В., Євлаш Т. О.
		+		+			Педенко М. М., Крамський Д. Ю.

Дані табл. 1.2 показують, що вирішення питань обліку розрахунків з покупцями автори вбачають в уточненні класифікації основних понять, у вдосконаленні методики оцінки відображення в обліку розрахунків з покупцями і замовниками, введенні додаткових синтетичних та аналітичних рахунків, вдосконаленні первинних документів та деталізації фінансової звітності з обліку розрахунків з покупцями і замовниками. Розрахунки з

покупцями та замовниками опосередковують процес, за допомогою якого капітал змінює свою форму та вартість у процесі кругообігу. Реалізація є третьою стадією кругообігу капіталу і передбачає перехід капіталу з товарної форми в грошову (рис. 1.5).

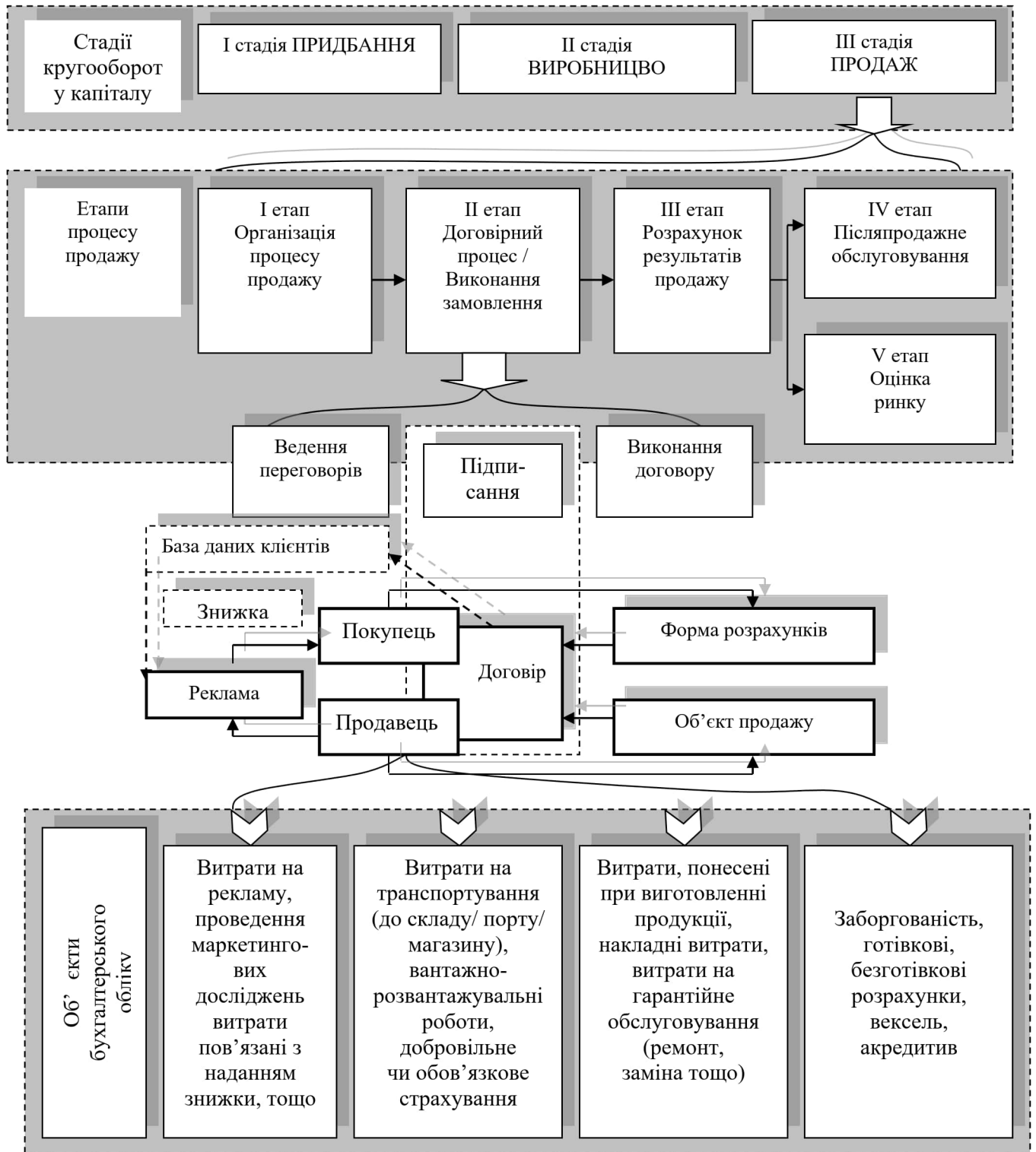

Рис. 1.5. Місце розрахунків з покупцями та замовниками в інформаційному забезпеченні кругообігу капіталу та обліку

Дослідження процесу продажу в бухгалтерському обліку має на меті вирішити проблеми, пов'язані з розрахунком його наслідків та розподілом витрат, пов'язаних з цим процесом. Основні завдання обліку розрахунків з контрагентами представлено на рис. 1.6.

Рис. 1.6. Основні завдання обліку розрахунків з контрагентами

Поточна дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг і оцінюється за первісною вартістю [54].

У випадку відстрочення платежу з виникненням від цього різниці між справедливою вартістю дебіторської заборгованості та номінальною сумою грошових коштів, що підлягають отриманню за товари, така різниця визнається дебіторською заборгованістю за нарахованими доходами (відсотками) в період її нарахування. Відтак, поточна дебіторська заборгованість визнається активом і оцінюється за первісною вартістю після визнання доходу від реалізації товарів.

Якщо відстрочка платежу призводить до виникнення різниці між справедливою вартістю дебіторської заборгованості та номінальною сумою грошових коштів, що підлягають отриманню за товари, така різниця визнається як нараховані доходи (відсотки) у тому періоді, в якому вона виникла [69].

Отже, дебіторська заборгованість як складова активів у фінансовій звітності повинна визнаватися та відображатися у фінансовій звітності за

сумою, визначеною на підставі оцінки дебіторської заборгованості на поточних рахунках. В результаті систематизації оцінка дебіторської заборгованості класифікується на такі види. (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Особливості оцінки дебіторської заборгованості за її видами

Особливості оцінки	Види вартості
первісне (історичне) оцінювання, яке визначають за номінальним і спонтанним методами оцінювання;	на основі історичної собівартості
оцінювання з урахуванням валютного курсу; оцінювання з урахуванням індексу цін; оцінювання з урахуванням поточної процентної ставки, яке базується на методі потоку, що дисконтувався, і для розрахунку якого запропонований порядок визначення загальної реалізаційної вартості.	на основі поточної вартості
теперішня оцінка на основі первісної вартості (метод оцінювання – первісний), теперішня оцінка на основі поточної вартості (метод оцінювання – поточний).	на базі теперішньої вартості
факторингове, форфейтингове оцінювання, оцінювання під час дисконту векселя, для яких характерні видаткова оцінка, чисте реалізаційне оцінювання, що визначають за розміром сумнівних боргів, експертне оцінювання, у ході якого використовують оцінювання продажу;	на основі вартості реалізації (погашення)

Чиста вартість реалізації дебіторської заборгованості визначається як поточна сума дебіторської заборгованості за вирахуванням резерву сумнівних боргів [21]. Резерв сумнівних боргів створюється як джерело погашення частини вимог, щодо яких існує впевненість, що боржник не поверне вимогу, або щодо яких боржник втратив вигоду від часу (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Особливості резерву сумнівних боргів

Поточна ДЗ, яка є фінансовим активом, повинна включатися до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю.	Для визначення такої вартості на дату балансу обчислюється величина РСБ.
Дт 944 «Сумнівні та безнадійні борги» – Кт 38 «Резерв сумнівних боргів»	на суму формування РСБ
Дт 38 – Кт 719 «Інші доходи від операційної діяльності»	на суму коригування (зменшення) РСБ
Дт 38 – Кт 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками»	на суму ДЗ, визнаної безнадійною, у періоді її списання з балансу за рахунок РСБ
Дт 944 – Кт 36	на суму ДЗ, під яку РСБ не створювався або його суми не вистачило для покриття списаної дебіторської заборгованості
СТВОРЮЄТЬСЯ РСБ	
під придбану заборгованість	яка заборгованість за розрахунками з бюджетом

Резерв сумнівних боргів - це метод бухгалтерського обліку, який передбачає створення резерву на покриття поточної заборгованості клієнтів та постачальників, погашення якої не очікується в майбутньому. За строками виникнення та ознаками впевненості у погашенні дебіторську заборгованість для розрахунку резерву сумнівних боргів можна поділити на групи (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Особливості відображення в обліку дебіторської заборгованості для розрахунку резерву сумнівних боргів

Назва	Визначення	Відображення в обліку
Нормальна (поточна) дебіторська заборгованість	Сума дебіторської заборгованості, яка виникає у ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу	Визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг та оцінюється за первісною вартістю
Нормальна (довгострокова) дебіторська заборгованість	Сума дебіторської заборгованості, яка не виникає у ході нормального операційного циклу та буде погашена після 12 місяців з дати балансу	Довгострокова дебіторська заборгованість, на яку нараховуються проценти, відображається в балансі за теперішньою вартістю. Та частина довгострокової дебіторської заборгованості, що підлягає погашенню протягом 12 місяців з дати балансу, відображається на ту саму дату в складі поточної дебіторської заборгованості
Сумнівна дебіторська заборгованість	Поточна дебіторська заборгованість, щодо якої є сумніви стосовно її повернення боржником	Класифікується за строками погашення, що минули, і встановлюється коефіцієнт сумнівності для кожної групи
Безнадійна дебіторська заборгованість	Поточна дебіторська заборгованість, щодо якої є впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності	Виключається з активів з одночасним зменшенням величини резерву сумнівних боргів. У разі недостатності суми нарахованого резерву сумнівних боргів безнадійна дебіторська заборгованість списується з активів на інші операційні витрати (п. 11 НП(С)БО 10)

Дослідження показують, що використання абсолютних резервів на покриття безнадійних боргів є умовним методом визначення резервів і їх використання є доцільним лише у випадках непередбачуваних вимог та тимчасових фінансових труднощів контрагента [77]. Крім того, у більшості випадків платоспроможність контрагента можна визначити лише з офіційної фінансової звітності, атака інформація недоступна через те, що сам боржник не визнає можливість сплати своїх боргів як економічно необґрунтовану.

Приклад. Підприємство надає послуги. На дату балансу для виконання

договору, вартістю 100 тис. грн (без ПДВ) були надані послуги в обсягу 60 % загального обсягу, передбаченого договором. Витрати, понесені для виконання цих послуг склали 35000 грн (табл. 1.6).

На дату балансу стало відомо, що:

- варіант 1. Є можливість достовірно визначити дохід;
- варіант 2. Можливі проблеми із отриманням оплати по договору, але компенсація витрат гарантована;
- варіант 3. Замовник не зможе розрахуватися за отримані послуги у зв'язку із воєнними діями.

Таблиця 1.6

Особливості відображення в обліку дебіторської заборгованості

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн	Декларація, ряд. 2	Декларація, ряд. 3 (PI)
ВАРІАНТ 1. ВИЗНАННЯ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ + ПРИБУТОК					
Відображені витрати, пов'язані із наданням послуг	23	63,66, 685	35000	-	-
Визнаний дохід на дату балансу, виходячи із ступеня завершеності (100000 грн. x 60 %)	361	703	60000	60000	-
Здійснені витрати визнані витратами періоду	903 (949)	23	35000	35000	-
ВАРІАНТ 2. ВИЗНАННЯ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ, ФР=0					
Відображені витрати, пов'язані із наданням послуг	23	63,66, 685	35000	-	-
Визнаний дохід на дату балансу, виходячи в сумі понесених витрат	361	703	35000	35000	-
Здійснені витрати визнані витратами періоду	903 (949)	23	35000	35000	-
ВАРІАНТ 3. ВИЗНАННЯ ВИТРАТ БЕЗ ДОХОДІВ					
Відображені витрати, пов'язані із наданням послуг	23	63,66, 685	35000	-	-
Здійснені витрати визнані витратами періоду	903 (949)	23	35000	35000	-

Закон № 2120-IX від 15 березня 2022 року «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії положень в умовах воєнного стану» в ніс зміни до Цивільного кодексу щодо строків позовної давності. Так, розділ «Прикінцеві та перехідні положення» Цивільного кодексу було доповнено статтею дев'ятнадцять. Нова стаття

передбачає, що позовна давність продовжується в період воєнного та надзвичайного стану (табл. 1.7).

Таблиця 1.7

Термін давності: початок відліку та переривання

Позовна давність відраховується:	з наступного дня після закінчення терміну виконання зобов'язань - якщо строк виконання зобов'язання визначено договором;
	з восьмого дня після дня пред'явлення вимоги - якщо цей термін не визначено.
Перебіг позовної давності переривається в разі	визнання боржником пред'явленої претензії;
	зміни договору, з якої вбачається, що боржник визнає наявність боргу, а також прохання боржника про таку зміну договору;
	письмового прохання відстрочити сплату боргу;
	підписання акта звірки взаєморозрахунків;
	письмового звернення боржника до кредитора про гарантування сплати суми боргу;
	часткової сплати основного боргу та/або сум санкцій; пред'явлення особою позову.

Можна зробити висновок, що зростання дебіторської заборгованості призводить до виникнення ризику неплатоспроможності підприємства. Для українських компаній сьогодні необхідність управління дебіторською заборгованістю є дуже важливим аспектом їхньої фінансово-господарської діяльності. Недотримання відповідної політики на підприємствах може призвести до значних збитків або навіть до банкрутства та подальшої ліквідації.

1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення

Нормативне забезпечення обліку дебіторської заборгованості завжди важливе та актуальне (додаток А.2). Це пов'язано, перш за все, зі створенням необхідних умов формування своєчасної, повної, релевантної та об'єктивної обліково-економічної інформації про розрахункові відносини підприємств, по-друге, впливом інформації на їх кінцеві фінансові результати діяльності [7].

Для більш детального вивчення системи нормативного регулювання дебіторської заборгованості, узагальнимо нормативні документи та сфери регулювання у табл. 1.8.

Нормативні документи з обліку дебіторської заборгованості

Документ	Сфера використання
1	2
Господарський кодекс України [14]	Сфера вирішення спірних питань, захист інтересів. Ст. 181 визначає загальний порядок укладання договорів.
Цивільний кодекс України [78]	Організація договірної роботи на підприємстві. Регулює відносини при виникненні позовної давності.
Податковий кодекс України [56]	Оподаткування платників податків. Для теми дослідження актуальними є питання податкового зобов'язання з ПДВ, яке виникає при реалізації та нарахування акцизного податку.
Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України [63]	Організація бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності.
НП(С)БО 1 [47]	Порядок складання та представлення фінансової звітності. Наведено визначення активів до складу яких відносять дебіторську заборгованість.
НП(С)БО 9	Регламентує облік виробничих запасів, зокрема їх оцінка при реалізації покупцям.
НП(С)БО 10 [48]	Організація бухгалтерського обліку товарної та нетоварної дебіторської заборгованості. Тлумачить значення термінології товарної дебіторської заборгованості, встановлює ознаки класифікації такої заборгованості, методичні підходи до оцінки заборгованості дебіторів-покупців.
НП(С)БО 13 [49]	Визначає, що заборгованість дебіторів, що призначена для перепродажу, придбавається або створюється підприємством з метою отримання прибутку або у вигляді відсотків, дивідендів, тощо, або ж від короткотермінових змін ціни (суми) такої дебіторської заборгованості. Тому така заборгованість, є фінансовим активом призначеним для перепродажу і повинна бути відображена та оцінена.
НП(С)БО 15 [50]	Для організації бухгалтерського обліку доходів від реалізації. поточна дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації таких товарів, робіт, послуг за наявності всіх зазначених умов.
НП(С)БО 16 [51]	Для організації бухгалтерського обліку витрат діяльності, в тому числі собівартості реалізації і витрат на збут.
НП(С)БО 19	Визначає справедлива вартість, як суму, за якою можна продати актив. Оцінка дебіторської заборгованості у поточному обліку ґрунтується на первісній вартості. Первісна вартість дебіторської заборгованості за реалізовану продукцію (товари) наближена до справедливої вартості, а різниця яка виникає між ними, є незначною.
Інструкція про порядок реєстрації виданих, повернутих і використаних довіреностей на одержання цінностей	Документування господарських операцій в частині реєстрації виданих, повернутих і використаних довіреностей на одержання матеріальних цінностей. Зазначимо, що нормативний документ втратив чинність, та все ж на підприємствах використовуються довіреності на отримання матеріальних цінностей.

1	2
Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах	Для організації бухгалтерського обліку безготівкових розрахунків, а саме відкриття в обслуговуючих банках поточних та валютних рахунків.
Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті	Встановлює загальні правила, види і стандарти розрахунків юр і фізичних осіб та банків у грошовій одиниці України на території України, що здійснюються за участю банків. Основними формами безготівкових розрахунків є платіжне доручення, платіжна вимога-доручення, лімітована чекова книжна, акредитив і т.д.
Про обіг векселів в Україні: Закон України	Порядок та форми розрахунків з використанням векселів.
Інструкція про порядок виготовлення, зберігання, застосування єдиної первинної транспортної документації для перевезення вантажів автомобільним транспортом і обліку транспортної роботи	Документування господарських операцій у частині перевезення вантажів при реалізації продукції. Зазначимо, що нормативний документ втратив чинність, та все ж на підприємствах використовуються подорожні листи вантажного автотранспорту.
Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку [57]	Загальні правила документування господарських операцій.
План рахунків бухгалтерського обліку	Для контрирування документів первинного обліку, ведення реєстрів бухгалтерського обліку.
Інструкція про застосування Плану рахунків [66]	Наведена коротка характеристика і призначення синтетичних рахунків і субрахунків, типова схема реєстрації та групування інформації про господарські операції. Для обліку товарної дебіторської заборгованості передбачені рахунки 3 класу: 34; 36; 37; 38.
Методичні рекомендації щодо застосування реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств	Формування облікових реєстрів на підставі первинної документації. Для обліку розрахунків з покупцями та замовниками та операцій з реалізації передбачено: ж.-о. № 6 с.-г. по кредиту рахунків 36, 70, 71, реєстр 6.1. с.-г. по реалізації готової продукції, біологічних активів з використанням безготівкових розрахунків, 6.2. с.-г. по реалізації товарів, робіт, послуг, запасів використанням безготівкових розрахунків, 6.3.
Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства	Організація та ведення облікової політики.
Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності [45]	Заповнення форм фінансової звітності.
Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань [58]	основний документ, яким керуються суб'єкти господарювання при проведенні інвентаризації та оформленні її результатів.

Враховуючи сучасний стан економічного розвитку України та неповне нормативне забезпечення облікової роботи українських компаній, автори наголошують на необхідності постійного знання та розуміння всіх нюансів обліку дебіторської заборгованості та вміння швидко оцінювати ситуацію і обирати найбільш оптимальне рішення.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА «XXX»

2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства

Фермерське господарство «XXX» (далі – ФГ «XXX») створене у відповідності із Законом України «Про фермерське господарство» № 973-IV від 19.06.2003 р. Господарство засноване 29.10.2018 р. за юридичною адресою Україна, Полтавська обл., Полтавський р-н, , на приватній власності, має свою печатку, самостійний баланс, розрахунковий та валютний рахунки в банках та діє у відповідності з Статутом.

Керівником організації є XXXXXXXXXXXXXXXX. Розмір статутного капіталу складає на кінець 2022 року 1 000,00 грн.

Органом управління ФГ «XXX» є збори засновників: XXXXXXXXXXXX (з розміром внеску до статутного фонду: 500,00 грн, частка (%): 50,00 %) та XXXXXXXXXXXX (з розміром внеску до статутного фонду: 500,00 грн, частка (%): 50,00 %). Ці особи є і кінцевими бенефіціарними власниками з прямим впливом.

За даними з податкових реєстрів України ФГ «XXX» перебуває на обліку в органах доходів та зборів - Головне Управління ДПС у Полтавській області, Машівська державна податкова інспекція. ФГ «XXX» є платником податку на додану вартість, індивідуальний податковий номер: 629791716194, дата реєстрації: 01.01.2019 р. та єдиного податку 4 групи, номер взяття на облік: 10000001352119 від 29.10.2018 р.

ФГ «XXX» бере також участь у громадському житті територіальної громади, зокрема у 2022 році було виграно 2 тендери від Відділу комунального майна, містобудування, архітектури та земельних ресурсів Машівської селищної ради на розчищення доріг від снігу (7086 грн) та посипання доріг

пісчано-солевою сумішшю (11958 грн).

Та все ж ФГ «ХХХ» має за мету отримання прибутку, шляхом вирощування та реалізація сільськогосподарської продукції рослинництва. Основним видом діяльності ФГ «ХХХ» є 01.11 - вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур. Для вирощування сільськогосподарських культур господарство використовує земельні ділянки, що йому належать та земельні частки (паї) на умовах оренди, що належать фізичним або юридичним особам.

Саме від реалізації продукції рослинництва досліджуване підприємство отримує основну частку доходів – табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Структура і динаміка доходів ФГ «ХХХ» за 2020 - 2022 рр.

Види доходів	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022 р. (+,-) до 2020 р.	
	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	абсолютне, тис. грн	відносне, %
Чистий дохід від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг	13558,9	88,6	20192,4	99,9	23453,8	99,9	+9894,9	+73,0
Інші доходи операційної діяльності	-	-	-	-	7	0,0	+7	X
Інші доходи	1749,4	11,4	17,1	0,1	25	0,1	-1724,4	-98,6
Усього	15308,4	100	20209,5	100	23485,8	100	+8177,5	+53,4

Отже, у 2022 році 99,9 % доходів становить чистий дохід від основної операційної діяльності (товарів, робіт, послуг), 0,1 % – доходи від інвестиційної діяльності. За період 2020 - 2022 рр. сума доходів від основної операційної діяльності зросла на 9 млн. 894,9 тис. грн або на 73 %. Доходи від іншої операційної діяльності характеризуються підвищенням на 7 тис. грн. Дохід від інвестиційної діяльності зменшився на 1 млн. 724,4 тис. грн, або на 98,6 %.

В цілому у динаміці досліджуваних років доходи ФГ «ХХХ» зросли у

2022 році порівняно з 2020 роком на 8 млн. 177,5 тис. грн або на 53,4 %.

Разом з тим, паралельно з доходами фермерське господарство і витрачає, склад витрат представлено у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка та структура витрат і відрахувань

ФГ «ХХХ» за 2020 - 2022 рр.

Види витрат і відрахувань	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+;-) 2022 р. до 2020 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	9729,7	91,0	10706,7	87,8	19763	92,5	+10033,3	У 2 р.
Інші операційні витрати	906,1	8,5	1418,3	11,6	1571	7,4	+664,9	+73,4
Інші витрати	57	0,5	72,8	0,6	33,1	0,2	-23,9	-41,9
Усього витрат	10692,8	100	12197,8	100	21367,1	100	+10674,3	+99,8

Аналіз витрат ФГ «ХХХ» показав, що у 2022 р. порівняно з 2020 р. їх сума зросла на 10 млн. 674,3 тис. грн або на 99,8 %.

Зросла сума собівартості реалізації продукції (товарів, робіт та послуг) на 10 млн. 33,3 тис. грн або у 2 рази. Збільшилась сума інших операційних витрат на 664,9 тис. грн, або на 73,4 %. Зменшилась сума витрат від інвестиційної діяльності на 23,9 тис. грн або на 41,9 %.

У структурі витрат діяльності ФГ «ХХХ» протягом досліджуваних років переважає частка собівартості реалізованої сільськогосподарської продукції, зокрема у 2020 році вона склала 91 %, у 2021 році – 87,8 %, у 2022 році - 92,5 %.

Зіставлення сум доходів та витрат ФГ «ХХХ» - рис. 2.1, свідчить, що протягом досліджуваних років отримано прибуток.

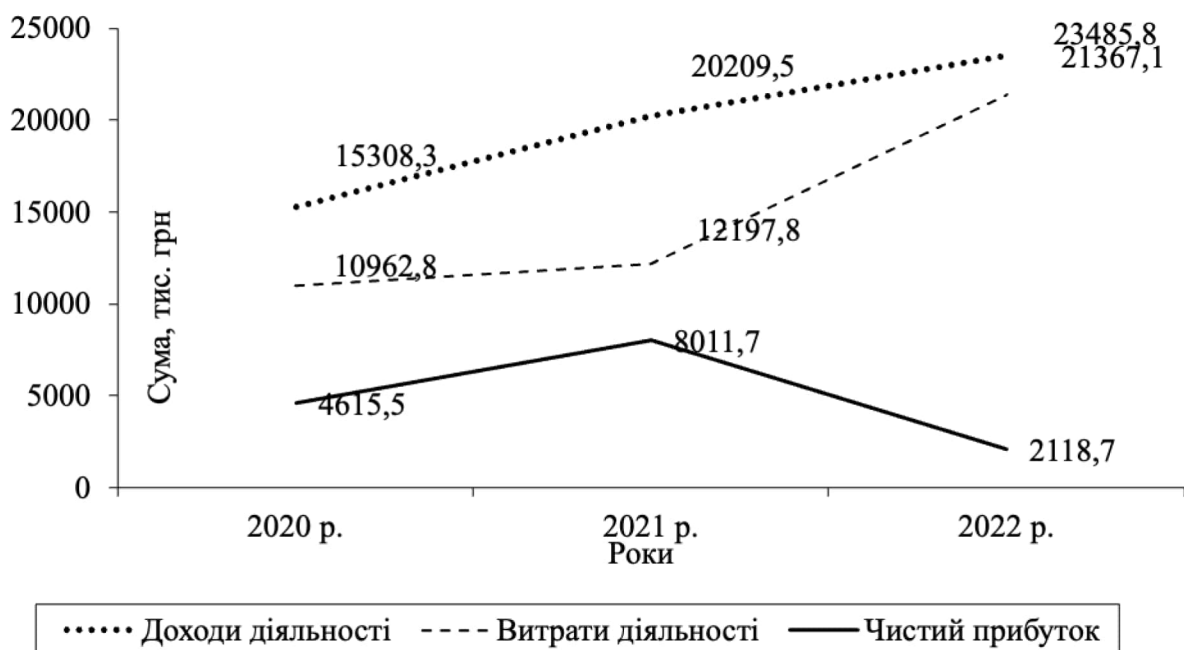

Рис. 2.1. Ілюстративне зображення динаміки доходів, витрат та чистого прибутку ФГ «ХХХ» за 2020 – 2022 р.

Виробничо-економічні відносини ФГ «ХХХ» з іншими підприємствами і організаціями, окремими громадянами будується на основі договорів, розрахункові операції проводяться як на безготівковій основі, так і готівкою.

З метою отримання достовірної, своєчасної інформації про господарську й фінансову діяльність підприємств і здійснення контролю за раціональним використанням ресурсів на кожному підприємстві, зокрема у фермерському господарстві, потрібно правильно організувати ведення бухгалтерського обліку.

Фермерське господарство «ХХХ» має у своєму штатному розписі лише одного працівника бухгалтерії. У своїй роботі бухгалтер керується посадовою інструкцією, яка визначає цілі, завдання, права, обов'язки, відповідальність, взаємозв'язок з іншими посадовими особами, критерії оцінки виконання обов'язків.

Головний бухгалтер ФГ «ХХХ» самостійно і в повному обсязі веде бухгалтерський облік необоротних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів, розрахунків та інших активів, власного капіталу і зобов'язань, доходів і витрат відповідно до прийнятих на підприємстві форм

бухгалтерського обліку, з дотриманням єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку та з урахуванням специфіки діяльності підприємства і техніки обробки даних. Завдання бухгалтерії ФГ є:

1. Ведення бухобліку фінансової, господарської діяльності, складання звітності, в тому числі з використанням автоматизованої системи бухобліку та звітності.

2. Відображення достовірної інформації у облікових документах, дотримуючись при цьому повноти господарських операцій і результатів.

3. Складання звітності (фінансової, управлінської, податкової) на підставі даних бухобліку) в порядку, встановленому законодавством.

4. Контролювати наявність і рух майна, використання фінансових, матеріальних ресурсів відповідно до затверджених нормативів і кошторисів.

5. Дотримання вимог/правил затвердженої облікової політики та вимог інших внутрішньорегламентованих документів товариства.

6. Недопускання та запобігання негативних явищ у фінансово-господарській діяльності ФГ «XXX».

7. Уміння виявляти і мобілізувати внутрішньогосподарські резерви.

8. Зберігання, оформлення, передача до архіву опрацьованих первинних документів, аналітичних відомостей, облікових реєстрів, звітність.

Згідно до статті один Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», облікова політика - це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, подання і складання фінансової звітності.

Метою облікової політики є забезпечення надання користувачам фінансової звітності достовірної інформації про результати фінансово-господарської діяльності для прийняття ними відповідних управлінських рішень.

Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку «Загальні вимоги до фінансової звітності» наводить ідентичне визначення цієї категорії, а саме: «облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, які

використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності».

Нормативно-правове регулювання облікової політики визначено також НП(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» та наказом Міністерства фінансів України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України». У ФГ «ХХХ» затверджено Наказ про облікову політику (додаток Б) підприємства з врахуванням змін ведення обліку згідно Податкового кодексу України. Наведемо основні напрямки формування облікової політики щодо дебіторської заборгованості ФГ «ХХХ» (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Основні аспекти з обліку дебіторської заборгованості при формуванні Наказу про облікову політику ФГ «ХХХ»

Отже, на нашу думку облікову політику можна визначити як сукупність методичних прийомів та способів організації бухгалтерського обліку, які

суб'єкти господарювання самостійно обирають із загальноприйнятих або розробляють самостійно, враховуючи особливості діяльності підприємства.

Ведення бухгалтерського обліку та обліку в системі оподаткування покласти на бухгалтерію ФГ «ХХХ» на чолі з головним бухгалтером.

Достовірність відображення інформації у фінансовій звітності зовнішнім та внутрішнім користувачам залежить від якості, деталізації та правильності обраних елементів облікової політики підприємства.

2.2. Синтетичний та аналітичний облік дебіторської заборгованості за товарними операціями

У процесі діяльності суб'єкти господарювання не завжди здійснюють розрахунки з іншими підприємствами одночасно з передачею майна, виконанням робіт, наданням послуг тощо, тому виникає дебіторська заборгованість. У сучасних умовах господарювання зростає необхідність точного і своєчасного обліку дебіторської заборгованості, цей показник є індикатором ліквідності активів, що дає можливість сформулювати висновки про ділову активність та фінансовий стан підприємства та. Для обліку товарної дебіторської заборгованості ФГ «ХХХ» використовує активний рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками».

За дебетом рахунку 36 відображається продажна вартість реалізованої продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг, яка включає податок на додану вартість, акцизи та інші податки, збори (обов'язкові платежі), що підлягають перерахуванню до бюджетів та позабюджетних фондів та включені у вартість реалізації; за кредитом – сума платежів, що надійшли на рахунки підприємства в банківських установах, та інші види розрахунків. Сальдо рахунка відображає заборгованість покупців та замовників за одержану продукцію (роботи, послуги). На субрахунку 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» ведеться облік розрахунків з покупцями, що знаходяться на митній

території України. На ньому обліковуються розрахунки по пред'явлених покупцям та замовникам та прийнятих банком до оплати розрахункових документах за відвантажену продукцію (товари), проведені роботи, надані послуги.

На субрахунку 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» ведеться облік розрахунків з іноземними покупцями та замовниками по експортних операціях. На ньому ведеться облік сум, аналогічних тим, що обліковуються на субрахунку 361. Крім того, аналітичний облік ведеться в гривні та валюті, обумовлений договором.

На субрахунку 363 «Розрахунки з учасниками ПФГ» ведеться облік операцій з учасниками промислово-фінансових груп.

На субрахунку 364 «Розрахунки за гарантійним забезпеченням» відображаються розрахунки за гарантійним забезпеченням, пов'язаним зі здійсненням операцій з деривативами. Відображення розрахункових операцій на рахунках бухгалтерського обліку представлено у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Відображення розрахункових операцій на рахунках бухгалтерського обліку

Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн
	Дебет	кредит	
Передоплата			
Отримано передоплату від покупця, в т.ч. ПДВ	311	681	120000,00
Відображено податкові зобов'язання із ПДВ	643	641	20000,00
Відвантажено товари покупцю, в т.ч. ПДВ	361	702	120000,00
Відображений ПДВ у вартості реалізації	702	643	20000,00
Відображено закриття взаємних розрахунків	681	361	120000,00
Часткова передоплата			
Отримано передоплату від покупця, в т.ч. ПДВ	311	681	60000,00
Відображено податкові зобов'язання із ПДВ	643	641	10000,00
Відвантажено товари покупцю, в т.ч. ПДВ	361	702	120000,00
Відображений ПДВ у вартості реалізації в частині передоплати	702	643	10000,00
Відображений ПДВ у вартості реалізації	702	641	10000,00
Відображено закриття взаємних розрахунків	681	361	60000,00
Отримана часткова оплата від покупця	311	361	60000,00

Аналітичний облік розрахунків з покупцями та контрагентами повинен

забезпечувати отримання даних про заборгованість, строк позовної давності якої не настав, та заборгованість, строк позовної давності якої не настав. Аналітичний облік розрахунків з покупцями та постачальниками повинен вестися за кожною операцією, за кожним покупцем та постачальником, за кожним пред'явленим до оплати рахунком. При цьому постановка аналітичного обліку повинна гарантувати можливість отримання необхідних даних:

- покупцям і замовникам по розрахункових документах, термін оплати яких не настав;
- покупцям і замовникам по не оплаченим у термін розрахунковим документам;
- авансам отриманим;
- вексялям, термін надходження коштів по яких не наступив;
- вексялям, по яких кошти не надійшли в термін.

Із цією метою підприємство може вести картки аналітичного обліку на кожного дебітора або накопичувальну відомість довільної форми. Аналітичний облік у ФГ «ХХХ» він має бути організований таким чином, щоб своєчасно надавати необхідну та повну інформацію про стан розрахунків з боржниками з метою оптимізації їх обсягу та забезпечення своєчасного погашення заборгованості. Для покупця основна мета розрахунків-максимально наблизити момент передачі товарів, робіт, послуг та коштів; для постачальника-забезпечити якомога більшу різницю в часі між моментом отримання товарів, робіт, послуг та оплатою за них; для банку-забезпечити додаткові послуги у вигляді розрахунків у формі надання, а отже, отримання додаткового прибутку для банку.

Таким чином, основним завданням системи розрахунків є виконання зобов'язань учасників розрахунків шляхом вибору найкращого для всіх сторін часу підчас передачі товарів, продукції, послуг та коштів, а також гарантування за даного рівня надійності. Структура аналітичного обліку зобов'язана гарантувати спроможність отримання потрібних даних по: вексялям, по яких кошти не надійшли в термін по розрахункових документах, термін оплати яких

не настав; покупцям і замовникам по неоплаченим у термін розрахунковим документам; авансам отриманим; покупцях і замовникам; векселям, термін надходження коштів по яких не наступив. Бухгалтерські записи з обліку заборгованості, забезпеченої векселем, наведено у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Бухгалтерські записи з обліку заборгованості, забезпеченої векселем

Зміст операцій	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн
	дебет	кредит	
Відображено продаж готової продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг	361	701	12000
Одночасно на суму ПДВ	701	641	2000
Списано собівартість готової продукції, товарів, робіт, послуг	901	27	7000
Одержано простий вексель у забезпечення дебіторської заборгованості за продану продукцію	34	361	12000
Погашено вексель коштами	311	34	12000

На рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» ведеться облік резервів за сумнівною дебіторською заборгованістю, щодо якої є ризик неповернення. Величина резерву сумнівних боргів визначається виходячи з платоспроможності окремих дебіторів або на основі класифікації дебіторської заборгованості. За кредитом рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» відображається створення резерву сумнівних боргів.

Первинним документом для нарахування резервів є Розрахунок бухгалтерії та Бухгалтерська довідка. Це сприяє формуванню достовірної інформації про розрахунки з покупцями та замовниками в частині витрат на здійснення продажу, виконання замовлення та наданих покупцям (замовникам) знижок. Програма «1С: Підприємство (Бухгалтерія)» є фактичним стандартом у галузі засобів автоматизації бухгалтерського обліку.

Основне завдання програми «1С: Бухгалтерія 8» для України» у ФГ «ХХХ» – ведення бухгалтерського та податкового обліку та формування відповідної звітності, адже принципи ведення бухгалтерського обліку, втілювані у програмі, відповідають вимогам українського законодавства (додаток В). Для того, щоб сформувавши звіт, виберіть в меню «Звіти» пункт

«Оборотно-сальдова відомість».

Для установки потрібного періоду звіту необхідно натиснути кнопку праворуч від поля «Період».

У вікні налаштування, що відкрилося, встановіть період звіту так, як показано на рис. 2.3.

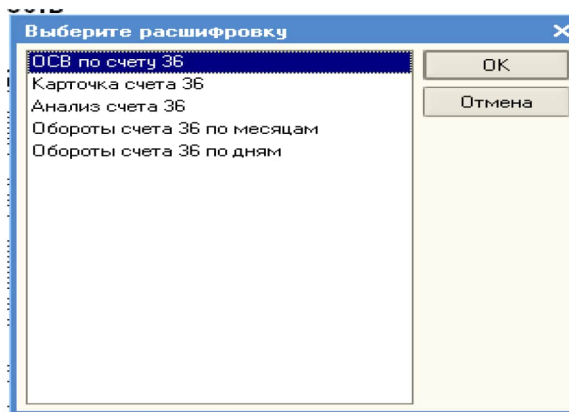

Рис. 2.3. Стандартні звіти по рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»

Розглянемо більш детально порядок відображення розрахунків з покупцями та замовниками у фінансовій звітності за рахунками бухгалтерського обліку згідно з існуючою методикою.

Інформації про розрахунки з покупцями та замовниками ФГ «ХХХ» розкривається у Балансі (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Відображення розрахунків з покупцями та замовниками у Балансі (Звіті про фінансовий стан)

Назва статті	Код	Зміст, порядок розрахунку	Джерело інформації
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1125	Відображають заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи, послуги (крім заборгованості, забезпеченої векселем, якщо таку інформацію наведено в статті 1120), за мінусом резерву сумнівних боргів	Сальдо Дт 36 за мінусом сальдо Кт 38 (резерв щодо заборгованості за товари, роботи, послуги)

Відтак, фінансова звітність є завершальним етапом облікового циклу і складається на основі даних бухгалтерського обліку для задоволення інформаційних потреб різних категорій користувачів (додаток Г).

2.3. Податкові аспекти обліку дебіторської заборгованості за товарними операціями

За даними з податкових реєстрів України підприємство ХХХ, Перебуває на обліку в органах доходів та зборів, зафіксовано що по реєстру «Дізнайся більше про свого бізнес-партнера» на 05.05.2022 не має податкового боргу, Дійсне свідоцтво ПДВ в реєстрі платників ПДВ і Відсутня реєстрація в Реєстрі неприбуткових установ та організацій. Дійсне свідоцтво ПДВ, індивідуальний податковий номер: ХХХХХХХХХХ, дата реєстрації: 01.01.2019.

Організація податкового обліку розрахунків є актуальним питанням для багатьох суб'єктів господарювання на сьогоднішній день. Статтею три Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначено, що бухгалтерський облік-це сукупність усіх видів обліку, які ведуться підприємством. Фінансова, податкова, статистична та інші види звітності, що використовують грошовий вимірник, ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку. Виходячи з цього, бухгалтерський облік має бути основою для фінансового та податкового обліку зокрема. Податкове зобов'язання - загальна сума податку, отримана або нарахована платником у звітному періоді.

Це сума податку, нарахована для цілей податкового обліку на договірну ціну товару, включаючи націнку, яку компанії додають до товару з метою отримання прибутку. Сума податку, нарахована на договірну ціну товару, є тією сумою, яку необхідно сплатити до бюджету. Водночас платник податку має право зменшити податкове зобов'язання звітного періоду на суму податкового кредиту, сплаченого (нарахованого) у складі вартості придбання товарів та послуг. Відповідно, платник ПДВ повинен перерахувати до бюджету суму, що дорівнює різниці між сумою податкового зобов'язання та сумою податкового кредиту за результатами звітного періоду.

Відповідно до частини 1 статті 187 нової редакції Закону України, датою виникнення податкових зобов'язань ПДВ за операціями з постачання товарів та

послуг вважається дата, яка припадає на податковий період, протягом якого відбувається будь-яка з подій, що сталася раніше:

- дата зарахування коштів від покупця, замовника на банківський рахунок платника ПДВ як оплата товарів, послуг, що підлягають постачанню, а в разі постачання товарів/послуг за готівку – дата оприбуткування коштів у касі платника ПДВ, а в разі відсутності такої – дата інкасації готівки у банківській установі, що обслуговує платника ПДВ;

- дата відвантаження товарів, а в разі експорту товарів – дата оформлення митної декларації, що засвідчує факт перетинання митного кордону України, оформлена відповідно до вимог митного законодавства, а для послуг – дата оформлення документа, що засвідчує факт постачання послуг платником ПДВ.

У продавця при продажу нерухомого майна податкові зобов'язання з ПДВ виникають на дату події, що сталася раніше: або на дату зарахування коштів від покупця, або на дату складення документа, що засвідчує факт переходу права власності на таку нерухомість.

Отже, бухгалтерський облік розрахунків для користувачів інформації є джерелом, що забезпечує виявлення найбільш ефективних форм та умов залучення позикового капіталу з різних джерел відповідно до потреб розвитку підприємства.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА «ХХХ»

3.1. Фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання

Фермерство, як форма ведення сільського господарства, останніми десятиліттями, стало традиційною. Фермерські господарства виробляють широкий спектр продукції як для внутрішніх потреб, так і для експорту.

Аналіз показників фінансово-господарської діяльності фермерських господарств, стану їх активів та суми зобов'язань відіграє в умовах невизначеності, важливу роль. Важливість результатів аналізу фінансового стану фермерських господарств, пов'язана, перш за все з поліпшенням організації фінансів та підвищенням ефективності їх використання в процесі господарської діяльності.

Однією з найважливіших характеристик фінансовою стану підприємств є стабільність діяльності з позиції довгострокової перспективи. Успішна перспективна діяльність ФГ «ХХХ» пов'язана із загальною (фінансовою) структурою та ступенем його залежності від кредиторів. Тому зміст аналізу ФГ «ХХХ» (в межах даного підрозділу) полягає у вивченні майнового стану, фінансової стійкості, платоспроможності тощо. Традиційно діагностику фінансового стану на прикладі ФГ «ХХХ» проведемо на основі співставлення фактичних та нормативних значень певного кола фінансових коефіцієнтів. Систему показників оцінювання фінансово-господарської діяльності ФГ «ХХХ» поділимо на 4 групи, що характеризують різні її аспекти: показники майнового стану, показники джерел формування капіталу, показники фінансової стійкості та ліквідності. Не зважаючи, що до кожної групи входить велика кількість коефіцієнтів, при проведенні фінансового аналізу ФГ «ХХХ» розглянемо основні з них.

Аналіз майна ФГ «ХХХ» за 2020 - 2022 рр. починається з аналізу його

складу, структури та динаміки (табл. 3.1) (додаток Д).

Таблиця 3.1

**Динаміка та структура майна ФГ «XXX»
за 2020 - 2022 рр. (станом на кінець року)**

Види активів	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+;-) 2022 р. до 2020 р	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Майно – всього	12250,7	100	19936,4	100	27862,1	100	+15611,4	У 2,3 р.
1. Необоротні активи	6251,7	51,0	7324,6	36,7	12218	43,9	+5966,3	+95,4
1.1. Основні засоби	6251,7	51,0	7324,6	36,7	12218	43,9	+5966,3	+95,4
2. Оборотні активи	5999	49,0	12611,8	63,3	15644,1	56,1	+9645,1	У 2,6 р.
2.1. Запаси	1219,3	10,0	3464,3	17,4	7250,5	26,0	+6031,2	У 5,9 р.
2.1.1. Готова продукція та товари	1219,3	10,0	3464,3	17,4	7250,5	26,0	+6031,2	У 5,9 р.
2.1.2. Поточні біологічні активи	-	-	-	-	2551,5	9,2	+2551,5	X
2.2. Поточна дебіторська заборгованість	2556	20,9	5108,4	25,6	4066,8	14,6	+1510,8	+59,1
2.3. Грошові кошти	872,4	7,1	1375,3	6,9	1514,2	5,4	+641,8	+73,6
2.4. Витрати майбутніх періодів	1351,3	11,0	2663,8	13,4	261,1	0,9	-1090,2	-80,7

Аналіз майнового стану показав, що у 2022 році вартість майна ФГ «XXX» порівняно з 2020 роком зросла на 15 млн. 611,4 тис. грн або у 2,3 рази. Вартість необоротних активів, яка представлена основними засобами, збільшилась на 5 млн. 966,3 тис. грн або на 95,4 %.

Вартість оборотних активів ФГ «XXX» збільшилась у 2022 році порівняно з 2020 роком на 9 млн. 645,1 тис. грн, або у 2,6 рази. Зростання відмічено у вартості запасів на 6 млн. 31,2 тис. грн, або у 5,9 рази, які представлені готовою продукцією та товарами. Підвищення відмічено по вартості поточної дебіторської заборгованості на 1 млн. 510,8 тис. грн, або на

59,1 %. Також зростання відмічено по вартості грошових коштів та поточних фінансових інвестицій на 641,8 тис. грн, або на 73,6 %. Зменшилась вартість витрат майбутніх періодів на 1 млн. 90,2 тис. грн або на 80,7 %.

У структурі майна ФГ «ХХХ» за 2021 - 2022 рр. переважає питома вага оборотних активів – 63,3 %, 56,1 %. У 2020 році – питома вага необоротних активів – 51 %.

За допомогою способу ланцюгових підстановок та табл. 3.2 визначимо вплив середньорічної вартості майна та ресурсовіддачі на зміну чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ФГ «ХХХ».

Таблиця 3.2

Вихідна інформація для факторного аналізу чистого доходу (виручки) від реалізації продукції ФГ «ХХХ» за 2020, 2022 рр.

Показник	Умовні позначення	Роки		Відхилення 2022 р. до 2020 р.	
		2020	2022	абсолютне	Відносне
Середньорічна вартість майна, тис. грн	М	9165,5	23899,25	+14733,75	У 2,6 р.
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	ЧД	13558,9	23453,8	+9894,9	+73,0
Ресурсовіддача, грн	РВ	0,676	1,019	+0,343	Х

Модель факторного аналізу чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ФГ «ХХХ»:

$$\text{ЧД} = \text{М} \times \text{РВ}. \quad (3.1)$$

За даними табл. 3.2 проводиться розрахунок умовного значення результативного показника, тис. грн:

$$\text{ЧД}_{\text{ум}} = \text{М}_1 \times \text{РВ}_0 \quad (3.2)$$

$$\text{ЧД}_{\text{ум}} = 23899,25 \times 0,676 = 16\,155,89.$$

Загальна зміна (+;-) чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ФГ «ХХХ», тис. грн:

$$\Delta \text{ЧД} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_0 \quad (3.3)$$

$$\Delta \text{ЧД} = 23453,8 - 13558,9 = +9894,9,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1. Середньорічної вартості майна:

$$\Delta \text{ЧД}_M = \text{ЧД}_{\text{ум}} - \text{ЧД}_0 \quad (3.4)$$

$$\Delta \text{ЧД}_M = 16\,155,89 - 13\,558,9 = +2\,596,99.$$

2. Ресурсовіддачі:

$$\Delta \text{ЧД}_{\text{рв}} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_{\text{ум}} \quad (3.5)$$

$$\Delta \text{ЧД}_{\text{рв}} = 23\,453,8 - 16\,155,89 = +7\,297,91.$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta \text{ЧД} = \Delta \text{ЧД}_M + \Delta \text{ЧД}_{\text{рв}} \quad (3.6)$$

$$\Delta \text{ЧД} = +2\,596,99 + 7\,297,91 = +9\,894,9.$$

Факторний аналіз чистого доходу ФГ «ХХХ» показав, що: за рахунок збільшення середньорічної вартості майна підприємства у 2022 році порівняно з 2020 роком на 14 млн 733,75 тис. грн, або у 2,6 рази, чистий дохід від реалізації сільгосппродукції збільшився на 2 млн 596,99 тис. грн; за рахунок зростання ресурсовіддачі на 0,34 грн, або на 50,7 %, чистий дохід зріс на 7 млн 297,91 тис. грн; перевірка підтвердила правильність розрахунку.

За допомогою способу ланцюгових підстановок та табл. 3.3 визначимо вплив середньорічної вартості оборотних активів та коефіцієнта їх обертання на зміну чистого доходу (виручки) від реалізації продукції ФГ «ХХХ».

Таблиця 3.3

Вихідна інформація для факторного аналізу чистого доходу (виручки) від реалізації продукції ФГ «ХХХ» за 2020, 2022 рр.

Показник	Роки			Відхилення 2022 р. до 2020 р.	
	2020	2021	2022	абсолютне	відносне, %
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт та послуг, тис. грн	13558,9	20192,4	23453,8	+9894,9	+73,0
Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн	4413,4	9305,4	14127,95	+9714,55	У 3,2 р.
Коефіцієнт обертання оборотних коштів	3,072	2,170	1,660	-1,412	x
Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	117	166	217	+100	+85,1

Модель факторного аналізу чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ФГ «XXX»:

$$\text{ЧД} = \text{ОА} \times \text{Коб.} \quad (3.7)$$

За даними табл. 3.3 проводиться розрахунок умовного значення результативного показника, тис. грн:

$$\text{ЧД}_{\text{ум}} = \text{ОА}_1 \times \text{Коб}_0. \quad (3.8)$$

$$\text{ЧД}_{\text{ум}} = 14127,95 \times 3,072 = 43\,401,06.$$

Загальна зміна (+;-) чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн:

$$\Delta \text{ЧД} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_0 \quad (3.9)$$

$$\Delta \text{ЧД} = 23453,8 - 13558,9 = +9894,9,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1. Середньорічної вартості оборотних активів:

$$\Delta \text{ЧДоа} = \text{ЧД}_{\text{ум}} - \text{ЧД}_0. \quad (3.10)$$

$$\Delta \text{ЧДоа} = 43\,401,06 - 13558,9 = +29\,842,16.$$

2. Коефіцієнта обертання оборотних активів:

$$\Delta \text{ЧДко} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_{\text{ум}}. \quad (3.11)$$

$$\Delta \text{ЧДко} = 23453,8 - 43\,401,06 = -19\,947,26.$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta \text{ЧД} = \Delta \text{ЧДм} + \Delta \text{ЧДрв}. \quad (3.12)$$

$$\Delta \text{ЧД} = +29\,842,16 - 19\,947,26 = +9894,9.$$

Факторний аналіз чистого доходу ФГ «XXX» показав, що:

- за рахунок зростання середньорічної вартості оборотних активів підприємства у 2022 році порівняно з 2020 роком на 9 млн 714,55 тис. грн, або у 3,2 рази, сума чистого доходу (виручки) від реалізації збільшилася на 29 млн 842,16 тис. грн;

- за рахунок зниження коефіцієнта обертання оборотних активів на 1,412 пункти, сума чистого доходу (виручки) від реалізації продукції зменшилася на 9 млн 894,9 тис. грн;

- перевірка підтвердила правильність розрахунку.

Динаміка та структура джерел формування капіталу ФГ «XXX» відображено у табл. 3.4.

Таблиця 3.4

**Динаміка та структура джерел формування капіталу
ФГ «XXX» за 2020 – 2022 рр. (станом на кінець року)**

Види пасивів	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+;-) 2022 р. до 2020 р	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Капітал – всього	12250,7	100	19936,4	100	27862,1	100	+15611,4	У 2,3 р.
1. Власний капітал	10604	86,6	18615,7	93,4	20390,4	73,2	+9786,4	+92,3
1.1. Зареєстрований (пайовий) капітал	1	0,0	1	0,0	1	0,0	X	X
1.2. Нерозподілений прибуток	10603	86,6	18614,7	93,4	20389,4	73,2	+9786,4	+92,3
2. Зобов'язання і забезпечення	1300,5	10,6	839,9	4,2	7471,7	26,8	+6171,2	У 5,7 р.
2.1. Поточні зобов'язання і забезпечення	1300,5	10,6	839,9	4,2	7471,7	26,8	+6171,2	У 5,7 р.
2.1.1. Поточна кредиторська заборгованість	1292,4	10,5	839,3	4,2	65,9	0,2	-1226,5	-94,9
3. Зобов'язання пов'язані з необоротними активами, утримуваних для продажу та групами вибуття	346,2	2,8	480,8	2,4	-	-	-346,2	-100

Аналіз даних табл. 3.4 показав, що загальна сума капіталу досліджуваного підприємства у 2022 р. збільшилась порівняно з 2020 р. на 15 млн. 611,4 тис. грн або у 2,3 рази.

Сума власного капіталу підприємства зросла на 9 млн. 786,4 тис. грн або на 92,3 %, за рахунок зареєстрованого капіталу та нерозподіленого прибутку.

Сума зобов'язань та забезпечень ФГ «XXX» у 2022 році порівняно з 2020 роком збільшилась на 6 млн. 171,2 тис. грн, або у 5,7 рази за рахунок суми

поточних зобов'язань та забезпечень, які представлені поточною кредиторською заборгованістю.

У структурі пасивів ФГ «ХХХ» протягом 2020 – 2022 рр. переважає питома вага власного капіталу підприємства – 86,6 %, 93,4 % та 73,2 %.

Проведемо аналіз показників фінансової стійкості ФГ «ХХХ», використовуючи дані табл. 3.5.

Таблиця 3.5

**Динаміка показників фінансової стійкості ФГ «ХХХ»
за 2020 - 2022 рр.**

Показники	Нормативне значення	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+; -) 2022 р. до 2020 р.
Показники структури джерел формування капіталу					
Коефіцієнт автономії	>0,5	0,866	0,934	0,732	-0,134
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	<0,5	0,106	0,042	0,268	+0,134
Коефіцієнт фінансового ризику	<1	0,123	0,045	0,366	+0,244
Коефіцієнт фінансової стабільності	>1	8,154	22,164	2,729	-5,425
Показники стану оборотних активів					
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	>0,5	0,410	0,607	0,401	-0,010
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами	>0,1	0,726	0,895	0,522	-0,203
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними коштами	>0,5	3,570	3,259	0,834	-2,736
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	Підвищення	0,200	0,122	0,185	-0,015
Показники стану основного капіталу					
Коефіцієнт майна виробничого призначення	Підвищення	0,510	0,367	0,530	+0,020
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	Підвищення	0,510	0,367	0,439	-0,072
Коефіцієнт нагромадження амортизації	Зниження	0,248	0,391	0,426	+0,178
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	Підвищення	0,960	1,722	1,280	+0,321

Результати виконаних розрахунків (табл. 3.5) свідчать про високий рівень фінансової стійкості ФГ «ХХХ» за показниками структури джерел формування

капіталу. Так, значення коефіцієнта фінансової автономії вказує на те, що на кінець 2022 року частка власного капіталу у валюті балансу становить 73,2 %. Це на 13,4 в. п. менше порівняно з 2020 роком. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу ФГ «XXX» відповідно зріс з 0,106 до 0,268 і свідчить про низький рівень фінансової залежності підприємства від кредиторів.

За коефіцієнтом фінансового ризику в 2022 році на 1 грн власного капіталу ФГ «XXX» припадало 0,36 коп. позикового капіталу, а в базовому – 0,12 коп. У цілому динаміка показників 1.1-1.4 табл. 3.5 свідчить про задовільний рівень фінансової стійкості ФГ «XXX».

Коефіцієнт маневреності власного капіталу ФГ «XXX» знизився у 2020 році з 0,410 до 0,401 у 2022 р., та відповідає нормативному значенню ($> 0,1$). На кінець звітнього року 52,2 % власного капіталу ФГ «XXX» було вкладено в оборотні активи.

Про високий рівень забезпеченості ФГ «XXX» власними оборотними коштами у 2022 році свідчать значення коефіцієнтів забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами та забезпеченості запасів власними оборотними коштами. На кінець 2022 року фактичний рівень першого з них перевищує нормативне значення у 5,2 рази, а другого – відповідно на 66,8 %.

Значення коефіцієнта маневреності власних оборотних коштів ФГ «XXX» показує, що на кінець 2022 року серед власних оборотних активів грошові кошти становили 18,5 %. У базовому році цей рівень складав 20 %, тобто в цілому показники стан оборотних активів є стабільними.

Коефіцієнт майна виробничого призначення ФГ «XXX» майже не змінився (збільшився з 0,510 до 0,530), тому з погляду забезпеченості активами основної виробничо-господарської діяльності (основними засобами, запасами) ФГ «XXX» зберігає фінансову стійкість.

Коефіцієнт реальної вартості основних засобів ФГ «XXX» зменшився з 0,510 до 0,439, що показує негативну динаміку зростання частки основних засобів досліджуваного підприємства у валюті балансу. Коефіцієнт нагромадження амортизації зріс з 0,248 до 0,426, отже, рівень зношеності

основних засобів ФГ «ХХХ» є задовільним, та все ж спостерігається негативна тенденція до зниження придатності необоротних активів досліджуваного підприємства.

За динамікою коефіцієнта співвідношення оборотних і необоротних активів ФГ «ХХХ» підвищило рівень забезпеченості необоротних засобів оборотними коштами. Якщо в 2020 році на 1 грн необоротних активів припадало 0,96 грн оборотних, то в звітному – 1,28 грн. Отже, за переважною більшістю відносних показників ФГ «ХХХ» є фінансово стійким із задовільною динамікою. Використаємо дані табл. 3.6 для оцінки платоспроможності ФГ «ХХХ» систему показників, які мають назву коефіцієнтів ліквідності.

Таблиця 3.6

**Показники оцінки ліквідності та платоспроможності
ФГ «ХХХ» за 2020 – 2022 рр.**

Показники	Норматив- не значення	Роки			Відхилення (+;-) 2022 р. до 2020 р.
		2020	2021	2022	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0,2	0,671	1,637	0,203	-0,468
Проміжний коефіцієнт покриття	>0,7	2,636	7,720	0,747	-1,889
Загальний коефіцієнт покриття	≥1,5	4,613	15,016	2,094	-2,519
Коефіцієнт платоспроможності	≥0,1	0,671	1,637	0,203	-0,468
Коефіцієнт критичної ліквідності	≥0,8	4,613	15,016	1,752	-2,861

Станом на 2022 рік коефіцієнт абсолютної ліквідності є вище нормативного на 0,003 пункти, тобто використавши грошові кошти підприємства не мало змогу погасити поточні зобов'язання (на 1 грн поточних зобов'язань припадало 0,2 грн грошових коштів).

Проміжний коефіцієнт покриття є вище нормативного у 2022 році на 0,047 пункти. Розрахований показник показав, що відповідно на 1 грн поточних зобов'язань припадало відповідно до 2022 року 0,75 грн (при нормативі $\geq 0,7$).

Загальний коефіцієнт покриття є вище нормативного протягом 2022 року. На 1 грн поточних зобов'язань у 2022 р. припадає 2,09 грн оборотних активів підприємства (при нормативі $\geq 1,5$).

3.2. Аналіз структури та динаміки дебіторської заборгованості за товарними операціями

Невід'ємною складовою фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання є дебіторська заборгованість.

Особливо це стосується фермерських господарств, в тому числі ФГ «ХХХ», оскільки специфічна форма господарювання, передбачає виникнення дебіторської заборгованості за основними розрахунковим операціями – при розрахунках з покупцями за реалізовану продукцію рослинництва, замовниками – при виконанні робіт і послуг у сільському господарстві, постачальниками – при перерахуванні авансів за майбутні поставки матеріальних цінностей або послуг.

Також заборгованість може виникати при розрахунках ФГ «ХХХ» з фінансовими органами – податкова служба, Пенсійний фонд тощо, працівниками підприємства і т.д.

Тому на теоретичному рівні (для виконання завдань кваліфікаційної роботи) побудуємо організаційно-економічну модель аналізу дебіторської заборгованості для ФГ «ХХХ», а використавши дані фінансової звітності практично застосуємо вказану модель.

Отже:

1. Мета оцінки дебіторської заборгованості для ФГ «ХХХ» в межах проведення нашого дослідження є встановлення повноти, своєчасності та правильності здійснення ФГ «ХХХ» операцій із дебіторами, якість дебіторської заборгованості за узагальнюючими і частковими показниками, виявлення чинників.

2. Завдання аналізу дебіторської заборгованості для ФГ «XXX» представлено на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Завдання аналізу дебіторської заборгованості

3. Об'єкт аналізу є сума дебіторської заборгованості, кредиторської заборгованість та їх вплив на фінансовий стан ФГ «XXX».

4. Суб'єкт аналізу – керівник XXXXXXXX, головний бухгалтер ФГ «XXX», засновники – XXXXXXXX. Також сюди можна віднести зовнішніх користувачів, наприклад, банки, контрагенти та контролюючі органи.

5. Інформаційне забезпечення – дані фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва - ФГ «XXX».

6. Система економічних показників аналізу поточної дебіторської заборгованості для ФГ «XXX» - абсолютні вартісні показники (сума, тис. грн), відносні показники (коефіцієнти), наявна сума поточної дебіторської заборгованості ФГ «XXX», її динаміка та структура.

7. На етапі узагальнення результатів здійснюється систематизація інформації та оформлення результатів оцінки поточної дебіторської заборгованості ФГ «XXX».

За допомогою аналітичних таблиць проаналізуємо динаміку, структуру дебіторської заборгованості ФГ «XXX» (табл. 3.7, рис. 3.2).

**Динаміка та структура дебіторської заборгованості
ФГ «ХХХ» за 2020 - 2022 рр. (станом на кінець року)**

Види дебіторської заборгованості	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+;-) 2022 р. до 2020 р.	
	сума, тис. грн	у % до під-сумку	сума, тис. грн	у % до під-сумку	сума, тис. грн	у % до під-сумку	суми, тис. грн	у %
Дебіторська заборгованість за продукцію рослинництва та послуги в с/г	2553,2	99,9	5105,8	99,9	4065,3	100	+1512,1	+59,2
Дебіторська заборгованість за розрахунками:								
З бюджетом	2,8	0,1	2,6	0,1	1,5	0,0	-1,3	-46,4
Всього	2556	100	5108,4	100	4066,8	100	+1510,8	+59,1

Аналіз табл. 3.7 показав, що сума дебіторської заборгованості ФГ «ХХХ» у 2022 році порівняно з 2020 роком збільшилась на 1 млн. 510,8 тис. грн або на 59,1 %, за рахунок суми за розрахунками з бюджетом, що зменшились на 1,3 тис. грн, або на 46,4 % та по заборгованості за продукцію ФГ «ХХХ», яка зросла на 1 млн. 512,1 тис. грн, або на 59,2 %.

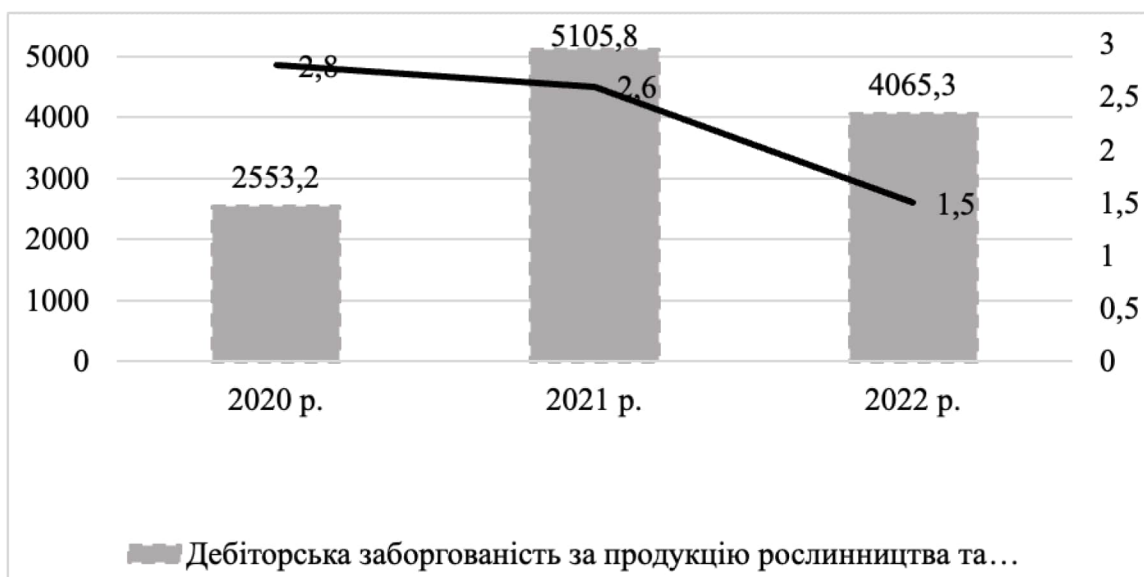

Рис. 3.2. Динаміка та склад поточної дебіторської заборгованості
ФГ «ХХХ» за 2020 - 2022 рр., тис. грн.

У структурі дебіторської заборгованості за 2020 - 2022 рр. – переважає

частка заборгованості за продукцію – 99,9 %, 99,9 % та 100 %.

Використавши дані фінансової звітності досліджуваного підприємства проаналізуємо динаміку та структуру поточних зобов'язань ФГ «XXX» у табл. 3.8.

Таблиця 3.8

**Динаміка та структура зобов'язань та забезпечень ФГ «XXX»
за 2020 - 2022 рр. (станом на кінець року)**

Види зобов'язань	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+;-) 2022 р. до 2020 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
1. Поточні зобов'язання, в т.ч. за:	1292,4	100	839,3	100	65,9	100	-1226,5	-94,9
довгостроковими зобов'язаннями	1278,7	98,9	767,2	91,4	-	-	-1278,7	-100
розрахунками з бюджетом	13,7	1,1	72,1	8,6	65,9	100	+52,2	У 4,8 р.
Всього:	1292,4	100	839,3	100	65,9	100	-1226,5	-94,9

У 2022 р. порівняно з 2020 р. сума поточних зобов'язань зменшилась на 1 млн. 226,5 тис. грн або на 94,9 %. У складі поточних зобов'язань збільшення відмічено за розрахунками з бюджетом на 52 тис. грн. або у 4,8 рази. Зниження відмічено по вартості за довгостроковими зобов'язаннями на 1 млн. 278,7 тис. грн або на 100 %.

У умовах військового стану переважна більшість вітчизняних підприємств віддає перевагу продажу товарів не в кредит, а за фактом оплати. Однак конкуренція диктує свої умови: товари відвантажуються, оборотні активи зменшуються, дебіторська та кредиторська заборгованість зростає. Тому логічно, що продовженням аналізу стану заборгованості ФГ «XXX» є порівняльний аналіз дебіторської і кредиторської заборгованості з метою дотримання стабільності фінансового стану.

Перед аналізом поточної дебіторської та кредиторської заборгованості ФГ «XXX» ставляться такі завдання:

- формування реальної кредитної політики (строків кредитування, системи знижок);
- обґрунтування можливості виникнення дебіторської та кредиторської заборгованості;
- чітке, своєчасне визначення моменту сповільнення або прискорення погашення заборгованості покупцями;
- контроль за своєчасністю погашення дебіторської заборгованості та вивчення причин недотримання договірної дисципліни;
- оцінка покупців з точки зору надійності (ймовірності оплати);
- з'ясування причин прострочки дебіторської заборгованості;
- оцінка ефективності дебіторської заборгованості.

Для порівняльного аналізу розглянемо дані табл. 3.9 та графічне зображення динаміки дебіторської та кредиторської заборгованості ФГ «ХХХ» за 2020 – 2022 рр. (рис. 3.3).

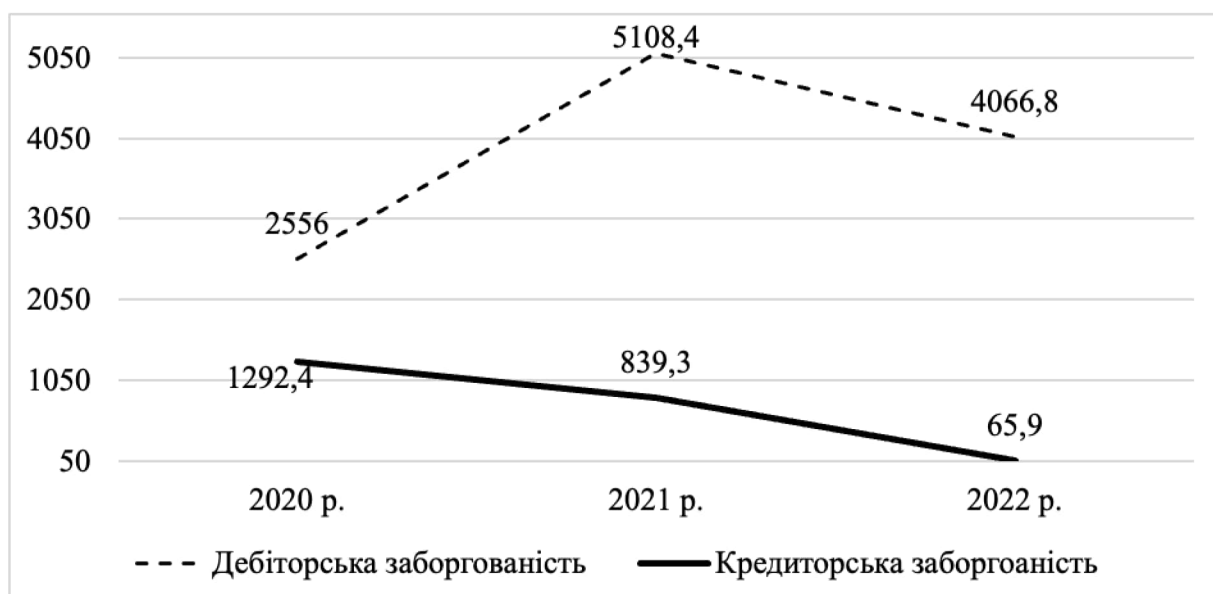

Рис. 3.3. Динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості ФГ «ХХХ» за 2020 – 2022 рр., тис. грн

Отже, протягом 2020 та 2022 рр. переважає дебіторська заборгованість над кредиторською відповідно на 2 млн. 562,3 тис. грн, на 5 млн. 36,3 тис. грн та 4 млн. 0,9 тис. грн.

**Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості
ФГ «ХХХ» за 2020 – 2022 рр., тис. грн
(станом на кінець року)**

Види заборгованості	Дебі- торська	Креди- торська	Перевищення заборгованості	
			дебіторської	Кредиторської
2020 р.				
За товари, роботи та послуги	2553,2	-	+2553,2	-
З бюджетом	2,8	13,7	-	+10,9
Всього	2576	13,7	+2562,3	-
2021 р.				
За товари, роботи та послуги	5105,8	-	+5105,8	-
З бюджетом	2,6	72,1	-	+69,5
Всього	5108,4	72,1	+5036,3	-
2022 р.				
За товари, роботи та послуги	4065,3	-	+4065,3	-
З бюджетом	1,5	65,9	-	+64,4
Всього	4066,8	65,9	+4000,9	-

На підставі аналізу динаміки дебіторської заборгованості підприємства і складеного прогнозу її стану керівники приймають рішення щодо стратегії кредитної політики підприємства, основні складові якої такі: період кредитування, стандарти кредитоспроможності, політика інкасації.

3.3. Комплексне оцінювання дебіторської заборгованості за товарними операціями та напрями поліпшення розрахункових відносин підприємства

Оскільки дебіторська заборгованість є однією зі складових оборотних активів сільськогосподарських підприємств (в т. ч. і ФГ «ХХХ»), а кредиторська заборгованість-одним із позикових ресурсів, що доповнюють оборотні активи, це питання має кілька можливих практичних аспектів.

По-перше, чим швидше обертається дебіторська заборгованість, тобто чим частіше ФГ «ХХХ» розраховується з дебіторами, тим менший залишок дебіторської заборгованості на балансі на кожну дату, і навпаки. Аналогічна

залежність існує між оборотністю кредиторської заборгованості та залишком на балансі ФГ «XXX».

По-перше, якщо дебіторська заборгованість ФГ «XXX» обертається швидко, а кредиторська - повільно, остання повністю покриває дебіторську заборгованість і, крім того, слугує джерелом коштів для інших елементів оборотних активів. З цієї точки зору, швидша оборотність дебіторської заборгованості та повільніша оборотність кредиторської заборгованості покращує фінансовий стан ФГ «XXX».

Під нормальною дебіторською та кредиторською заборгованістю тут мається на увазі нормальна дебіторська та кредиторська заборгованість, а непрострочена або безнадійна дебіторська заборгованість, яка ще не була списана. А по-друге, швидка оборотність дебіторської заборгованості та повільна оборотність кредиторської заборгованості можуть одночасно знижувати показники платоспроможності ФГ «XXX». Тому, навіть якщо ФГ «XXX» має можливість контролювати терміни платежів дебіторів і розрахунків з кредиторами, вона не може нескінченно зменшувати перші і нескінченно збільшувати другі.

В світлі цього розглянемо алгоритм методики комплексної оцінки стану дебіторської заборгованості господарюючих суб'єктів, який містить у собі дев'ять етапів (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Етапи комплексної оцінки стану дебіторської заборгованості

Етапи	Характеристика
I	Конкретизація цілей користувачів
II	Визначення об'єктів оцінки
III	Вибір часового періоду (дати оцінки)
IV	Визначення фактичних значень показників, що характеризують параметри стану дебіторської заборгованості
V	Виділення показників стану дебіторської заборгованості, що не є випадковими
VI	Визначення фактичних значень параметрів стану дебіторської заборгованості за окремими періодами
VII	Визначення нормативних значень параметрів стану дебіторської заборгованості
VIII	Аналіз та інтерпретація стану дебіторської заборгованості
IX	Комплексна оцінка стану дебіторської заборгованості, основана на аналізі фактичних та нормативних значень індивідуальної оцінки стану дебіторської заборгованості

За даними табл. 3.11 проведемо комплексну аналітичну оцінку стану дебіторської заборгованості ФГ «XXX».

Таблиця 3.11

**Комплексна аналітична оцінка стану дебіторської заборгованості
ФГ «XXX» за 2020 – 2022 рр.**

Показники	Роки			Відхилення (+;-) 2022 р. до 2020 р.	
	2020	2021	2022	абсолютне	відносне, %
Вихідні дані					
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн	13558,9	20192,4	23453,8	+9894,9	+73,0
2. Середньорічна величина дебіторської заборгованості, тис. грн	1295,4	3832,2	4587,6	+3292,2	У 3,5 р.
3. Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості, тис. грн	1295,4	3832,2	4587,6	+3292,2	У 3,5 р.
4. Середньорічна величина поточної кредиторської заборгованості, тис. грн	647,5	1065,9	452,6	-194,9	-30,1
5. Середньорічна вартість майна (капіталу), тис. грн	9165,5	16093,5	23899	+14733,5	У 2,6 р.
6. Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн	4413,4	9305,4	14128	+9714,6	У 3,2 р.
Показники оцінки стану дебіторської заборгованості					
7. Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	10,467	5,269	5,112	-5,355	x
8. Тривалість одного обороту (середній період повернення) дебіторської заборгованості, днів	34	68	70	+36	У 2,1 р.
9. Питома вага дебіторської заборгованості в майні, %	14,1	23,8	19,2	+5,1	x
10. Питома вага поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах, %	29,4	41,2	32,5	+3,1	x
11. Коефіцієнт співвідношення поточної дебіторської та кредиторської заборгованості	2,001	3,595	10,136	+8,135	x
12. Відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу (виручки) від реалізації, %	9,6	19,0	19,6	+10,0	x

Отже, стан показників, що характеризують дебіторську заборгованість ФГ «XXX» наступні:

– коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості зменшився з 10,467 у 2020 році до 5,112 у 2022 році, відповідно тривалість одного обороту заборгованості дебіторів збільшилась на 36 днів, або у 2,1 рази, що свідчить про сповільнення оборотності дебіторської заборгованості;

– питома вага дебіторської заборгованості в майні зросла на 5,1 пункти, що пов'язано із випереджаючим підвищенням суми поточної дебіторської заборгованості (у 3,5 рази) порівняно із збільшенням середньорічної вартості майна (у 2,6 рази);

– питома вага дебіторської заборгованості у оборотних активах збільшилась на 3,1 пункти;

– дебіторська заборгованість протягом 2020 – 2022 рр. перевищує кредиторську про що свідчить відношення дебіторської заборгованості до кредиторської відповідно 2,001; 3,595 та 10,136 пункти;

– показник, який характеризує відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), збільшився на 10 %.

Модель факторного аналізу чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ФГ «XXX»:

$$\text{ЧД} = \text{ДЗ} \times \text{Кобдз}. \quad (3.1)$$

За даними табл. 3.11 проводиться розрахунок умовного значення результативного показника, тис. грн:

$$\text{ЧД}_{\text{ум}} = \text{ДЗ}_1 \times \text{Кобдз}_0. \quad (3.2)$$

$$\text{ЧД}_{\text{ум}} = 4587,6 \times 10,467 = 48018,4.$$

Загальна зміна (+;-) чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ФГ «XXX», тис. грн:

$$\Delta \text{ЧД} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_0 \quad (3.3)$$

$$\Delta \text{ЧД} = 23453,8 - 13558,9 = +9894,9$$

у тому числі за рахунок факторів:

1. Суми дебіторської заборгованості:

$$\Delta \text{ЧД}_{\text{дз}} = \text{ЧД}_{\text{ум}} - \text{ЧД}_0. \quad (3.4)$$

$$\Delta \text{ЧДдз} = 48018,4 - 13558,9 = +34459,5.$$

2. Коефіцієнта обертання дебіторської заборгованості:

$$\Delta \text{ЧДкодз} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_{\text{ум.}} \quad (3.5)$$

$$\Delta \text{ЧДкодз} = 23453,8 - 48018,4 = -24564,6.$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta \text{ЧД} = \Delta \text{ЧДдз} + \Delta \text{ЧДкодз} . \quad (3.6)$$

$$\Delta \text{ЧД} = 34459,5 - 24564,6 = +9894,9$$

Факторний аналіз чистого доходу ФГ «ХХХ» показав:

– за рахунок зниження у 2022 році порівняно з 2020 роком коефіцієнта обертання дебіторської заборгованості на 5,355 пункти, чистий дохід від реалізації продукції збільшився на 34 млн. 459,9 тис. грн;

– за рахунок збільшення середньорічної суми поточної дебіторської заборгованості на 3 млн. 292,2 тис. грн, або у 3,5 рази, чистий дохід знизився на 24 млн. 656,9 тис. грн;

– перевірка підтвердила правильність розрахунку.

Облікована сума дебіторської заборгованості на балансі суб'єктів господарювання (рядки 1125 – 1155 «Балансу (Звіту про фінансовий стан)») – досить часте явище. Такі суми можна розглядати в якості засобу погашення кредиторської заборгованості; частини продукції, проданої покупцям, наданих робіт та послуг, які не є оплаченими; як складовою оборотних активів підприємства.

Вплив дебіторської заборгованості на фінансовий стан ФГ «ХХХ» можна розглядати по-різному. Дебіторська заборгованість включає в себе:

- заборгованість, яка може бути визнана сумнівною або безнадійною. Це призводить до збитків, а іноді й до неплатоспроможності ФГ «ХХХ»;

- кошти вилучаються з обігу і сповільнюється оборотність. Це призводить до збільшення кредиторської заборгованості ФГ «ХХХ» (недостатньо коштів на банківському рахунку або готівки для оплати);

- зниження показників ліквідності та платоспроможності через дефіцит грошових коштів. Це призводить до зниження економічного потенціалу та

конкурентоспроможності підприємства;

- зниження прибутковості ФГ «ХХХ». Це призводить до зменшення податкових платежів та відрахувань до бюджету.

Для визначення впливу заборгованості дебіторів ФГ «ХХХ» на фінансовий стан підприємства:

1. Визначимо ліквідність балансу, оскільки дебіторська заборгованість є середньо-ліквідним активом. Ліквідність балансу визначається за інформацією «Балансу «Звіту про фінансовий стан».

Проведемо аналіз динаміки та структури активів ФГ «ХХХ» за рівнем ліквідності у табл. 3.12.

Таблиця 3.12

**Динаміка та структура активів для визначення ліквідності
ФГ «ХХХ» за 2020 - 2022 рр. (станом на кінець року)**

Види активів за рівнем ліквідності	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022 р. до 2020 р. (+, -)		
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	питомої ваги, п.п.	у %
1. Високоліквідні активи	872	7,0	1375	6,9	1514	5,4	+642	-1,6	+73,6
2. Середньоліквідні активи	2556	20,9	5108	25,6	4067	14,6	+1511	-6,3	+59,1
3. Низьколіквідні активи	1219	10,0	3464	17,4	9802	35,2	+8583	+25,2	У 8 р.
4. Важколіквідні, або активи, що важко реалізуються	7603	62,1	9988	50,1	12479	44,8	+4876	-17,3	+64,1
Разом	12251	100	19936	100	27862	100	+15611	X	У 2,3 р.

Аналіз активів за рівнем ліквідності ФГ «ХХХ» показав, що їх вартість збільшилась у 2022 р. порівняно з 2020 р. на 15 млн. 611 тис. грн, або у 2,3 рази. У розрізі активів відмічено підвищення вартості високоліквідних активів на 642 тис. грн або на 73,6 % та низько-ліквідних активів – 8 млн. 583 тис. грн, або у 8 раз. Збільшення відмічено по вартості середньо-ліквідних активів на 1 млн. 511 тис. грн, або на 59,1 %. Зростання також відмічено по вартості важколіквідних на 4 млн. 876 тис. грн або на 64,1 %.

У структурі активів підприємства за 2020 - 2022 рр. переважала частка важко-ліквідних активів – 62,1 %, 50,1 % та 44,8 %.

Проведемо аналіз динаміки та структури зобов'язань ФГ «ХХХ» за терміновістю у табл. 3.13.

Таблиця 3.13

**Динаміка та структура пасивів за терміновістю ФГ «ХХХ»
за 2020 - 2022 рр. (станом на кінець року)**

Види пасивів за терміном оплати	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022 р. до 2020 р. (+, -)		
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	питомої ваги, п.п.	у %
1. Найбільш строкові зобов'язання	22	0,2	73	0,4	89	0,3	+67	+0,1	У 4 р.
2. Короткострокові зобов'язання	1279	10,7	767	3,9	7383	26,5	+6104	+15,8	У 5,8 р.
3. Постійні пасиви	10604	89,1	18616	95,7	20390	73,2	+9786	-15,9	+92,3
Разом	11905	100	19456	100	27862	100	+15958	X	У 2,3 р.

Аналіз пасивів за терміном оплати ФГ «ХХХ» показав, їх сума у 2022 р. порівняно з 2020 р. збільшилась на 15 млн. 958 тис. грн, або у 2,3 рази, за рахунок вартості найбільш строкових зобов'язань, які зросли на 67 тис. грн, або у 4 рази. Збільшення відмічено по вартості короткострокових зобов'язань на 6 млн. 104 тис. грн та постійних пасивів, що збільшилися 9 млн. 786 тис. грн, або на 92,3 %. У структурі пасивів ФГ «ХХХ» протягом 2020 - 2022 рр. переважає частка постійних пасивів – 89,1 %, 95,7 % та 73,2 %.

Як уже зазначалося, ліквідність підприємства – це його здатність швидко продати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань, тому для аналіз ліквідності потрібно зіставити активи з пасивами (табл. 3.14).

За даними табл. 3.14 в звітному році виконуються такі умови: $A1 > П1$; $A2 > П2$; $A3 > П3$. Тобто, перші дві умови дають змогу виявити поточну ліквідність підприємства, яка свідчить про його поточну платоспроможність.

**Оцінка ліквідності балансу ФГ «ХХХ»
за 2020 – 2022 рр., тис. грн**

Умовні позначення	Надлишок (+) або нестача (-) платіжних засобів	Роки		
		2020	2021	2022
A1-П1	Високоліквідних активів	+851	+1303	+1425
A2-П2	Середньоліквідних активів	+1277	+4341	-3316
A3-П3	Низьколіквідних активів	+1219	+3464	+9802
	Разом	+3001	+8627	+7911

Виконання умови A3>П3 є свідченням перспективної платоспроможності підприємства. На основі цієї умови прогнозується довгострокова орієнтовна платоспроможність підприємства. Отже таким чином, баланс є абсолютно ліквідним у 2020 – 2021 р., тоді як у 2022 році має ознаки ліквідності, оскільки спостерігається нестача середньоліквідних активів.

2. Проведемо факторний аналіз коефіцієнта загальної ліквідності. За допомогою способу ланцюгових підстановок визначимо вплив факторів (в числі яких є дебіторська заборгованість) на зміну коефіцієнта загальної ліквідності ФГ «ХХХ» (табл. 3.15).

Таблиця 3.15

Вихідна інформація для факторного аналізу коефіцієнта загальної ліквідності ФГ «ХХХ» за 2020, 2022 рр.

Показники	Умовні позначення	Роки		Відхилення (+;-) 2022 р. до 2020 р.	
		2020	2022	абсолютне	відносне, %
1. Оборотні активи, тис. грн	ОА	5999	15644,1	+9645,1	У 2,6 р.
2. Поточні зобов'язання, тис. грн	ПЗ	1292,4	65,9	-1226,5	-94,9
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	КЗЛ	4,642	237,392	+232,75	х

Модель факторного аналізу коефіцієнта загальної ліквідності:

$$\text{КЗЛ} = \frac{\text{ОА}}{\text{ПЗ}} \quad (3.7)$$

За даними табл. 3.15 проводиться розрахунок умовного значення

коефіцієнта загальної ліквідності:

$$КЗЛ_{ум} = \frac{ОА_1}{ПЗ_0} \quad (3.8)$$

$$КЗЛ_{ум} = 15644,1/1292,4=12,105$$

Загальна зміна (+;-) коефіцієнта загальної ліквідності ФГ «ХХХ»:

$$\Delta КЗЛ = КЗЛ_1 - КЗЛ_0. \quad (3.9)$$

$$\Delta КЗЛ = 237,392 - 4,642 = +232,75$$

у тому числі за рахунок факторів:

1. Оборотних активів:

$$\Delta КЗЛ_{оа} = КЗЛ_{ум} - КЗЛ_0. \quad (3.10)$$

$$\Delta КЗЛ_{оа} = 12,105 - 4,642 = +7,463.$$

2. Поточних зобов'язань:

$$\Delta КЗЛ_{пз} = КЗЛ_1 - КЗЛ_{ум} \quad (3.11)$$

$$\Delta КЗЛ_{пз} = 237,392 - 12,105 = +225,287.$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta КЗЛ = \Delta КЗЛ_{оа} + \Delta КЗЛ_{пз} \quad (3.12)$$

$$\Delta КЗЛ = 7,463 + 225,287 = +232,75.$$

Отже, коефіцієнт загальної ліквідності ФГ «ХХХ» у 2022 році порівняно з 2020 роком збільшився на 232,75 п., в т.ч. за рахунок зростання вартості оборотних активів на 9 млн. 645,1 тис. грн, або у 2,6 рази, коефіцієнт збільшився на 7,463 п.; за рахунок зниження суми поточних зобов'язань на 1 млн. 226,5 тис. грн, або на 94,9 %, коефіцієнт зріс на 225,287 п.

Фінансовий директор, керівник (менеджер) узагальнює результати поетапного економічного аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві, готує інформацію для керівника підприємства із пропозиціями, щодо ефективного управління дебіторською заборгованістю.

Схематично можна виділити основні напрями взаємодії відділів підприємства та їх функціональні обов'язки щодо управління дебіторською заборгованістю ФГ «ХХХ» (рис. 3.4).

Як показують дані рисунку, для ФГ «ХХХ», управління дебіторською

заборгованістю залежить від узгодженості дій основних сторін – керівника та головного бухгалтера.

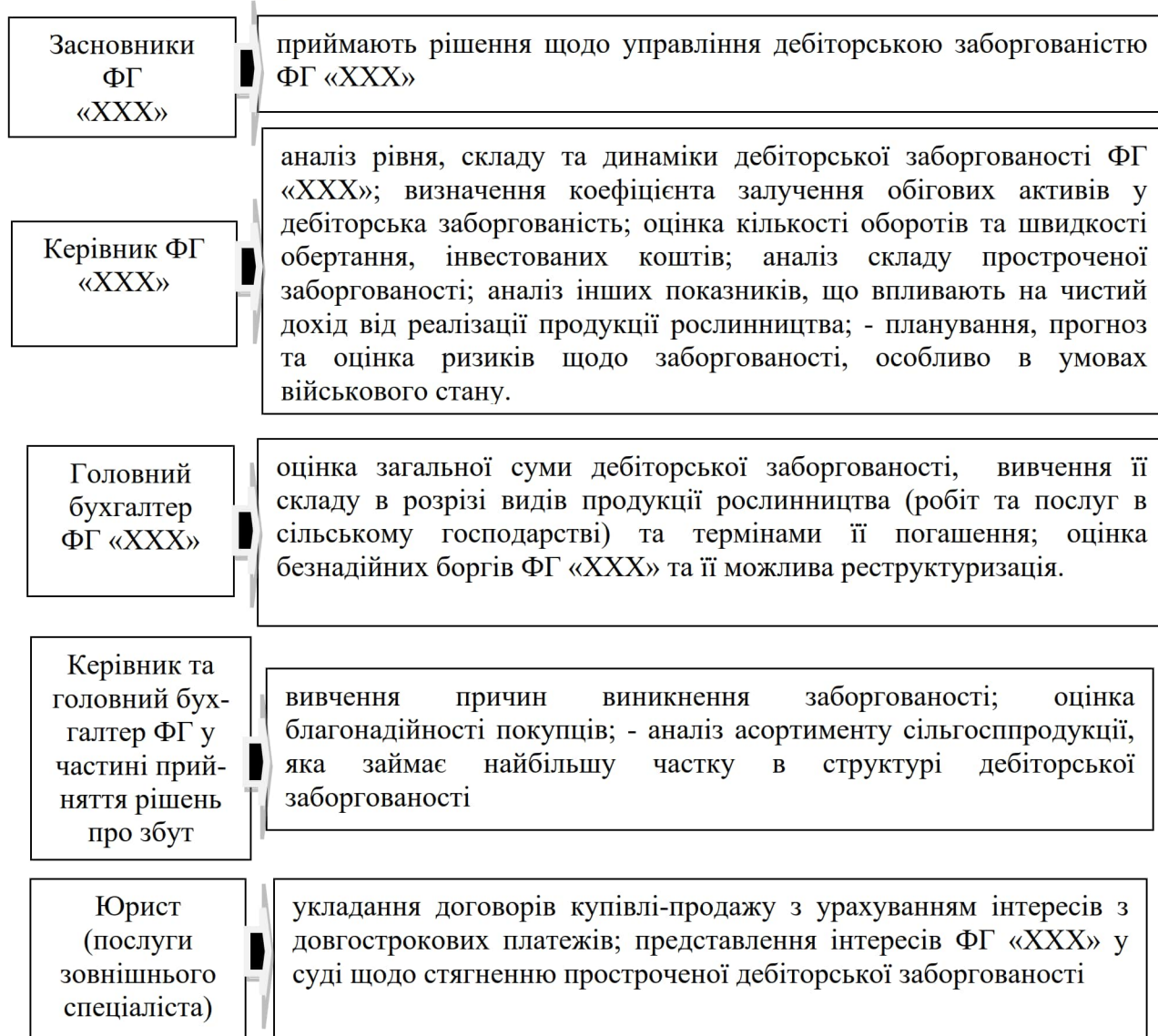

Рис. 3.4. Управління дебіторською заборгованістю ФГ «XXX» в розрізі основних напрямів взаємодії відділів та їх функціональних обов'язків

Саме від їх злагодженої роботи можна знайти резерви обігових коштів і зменшити ризики, що виникають у процесі фінансово-господарської діяльності ФГ «XXX», а отже і забезпечити безперервну роботу виробництва. Дії керівника та головного бухгалтера ФГ «XXX» повинні бути направлені на визначення оптимальних рішень щодо знаходження готівкових коштів із урахування настання вигід і втрат як сьогодні – в умовах військового стану, так і в майбутньому.

ВИСНОВКИ

На основі проведених досліджень, економічної, правової та облікової сутності поняття «дебіторська заборгованість» можна зробити наступні висновки:

1. Тракткування категорії «дебіторська заборгованість» в дослідженнях науковців неоднозначне. Зокрема, вона розглядається як: сума фінансових зобов'язань, грошовий борг, вкладення грошових коштів в оборотні активи, кошти у розрахунках, сума боргів юридичних та фізичних осіб підприємству; боргові вимоги; сума заборгованості дебіторів на певну дату.

2. Дослідження показало, що в дослідженнях науковців немає чіткого визначення дебіторської заборгованості. Основними підходами до трактування цього поняття є наступні:

- сума фінансових або грошових зобов'язань, що підлягають погашенню;
- вкладення коштів у вигляді ліквідних активів або коштів у розрахунках;
- сума боргу юридичної або фізичної особи перед компанією;
- права на погашення боргів; боргові вимоги;
- сума заборгованості боржника на певну дату.

3. Основними причинами виникнення дебіторської заборгованості в підприємствах агробізнесу є: низька платіжна дисципліна та загально-економічні умови в галузі, до якої належить клієнт; відсутність коштів або зниження платоспроможності клієнта; порушення платіжної дисципліни контрагентом; значне зростання (в декілька разів) банківських відсоткових ставок порівняно з темпами інфляції та більшості підприємств.

4. При класифікації дебіторської заборгованості враховуються такі фактори: вид продукції, обсяг закупівель, платоспроможність, історія кредитних відносин, оцінка та класифікація клієнтів за очікуваними термінами оплати, управління розрахунками з дебіторами, оцінка фактичного стану дебіторської заборгованості, аналіз та планування грошових потоків.

5. Для цілей бухгалтерського обліку дебіторська заборгованість за

товарними операціями повинна охоплювати основні складові елементи: суб'єкти (в частині визначення контрагента), об'єкти (специфіку бухгалтерського обліку активу, що виступає об'єктом купівлі-продажу), договір, форма здійснення розрахунків тощо.

6. Оцінка поточної дебіторської заборгованості ФГ «XXX» здійснюється на дату виникнення та на дату складання балансу (за первісною вартістю).

7. В результаті дослідження синтетичного та аналітичного обліку товарної дебіторської заборгованості у ФГ «XXX» встановлено:

- своєчасне, правильне ведення бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості за нормами НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та Інструкції про застосування Плану рахунків має велике значення для об'єктивного відображення на рахунках названих розрахунків;

- своєчасні та правильні записи (проведення) на рахунках обліку господарських операцій, пов'язаних з виникненням та погашенням заборгованості, дають змогу накопичувати інформацію, необхідну для складання фінансової звітності, контролю та аналізу руху й стану названих активів, витрат і доходів, пов'язаних з ними;

- резерв сумнівних боргів не створюється;

- регістрами синтетичного та аналітичного обліку є вихідні машинограми: «Оборотно-сальдова відомість по рахунку», «Аналіз рахунка», «Аналіз рахунка за датами», «Аналіз рахунка за субконто», «Обороти рахунка», «Журнал-ордер та відомість по рахунку».

8. Обліковий процес дебіторською заборгованості закінчується складанням звітності. Дебіторська заборгованість в частині розрахунків з покупцями відображається у Балансі, Звіті про фінансові результати та Примітках до фінансової звітності.

9. Аналіз дебіторської заборгованості ФГ «XXX» показав:

- сума дебіторської заборгованості у 2022 році порівняно з 2020 роком збільшилась на 59,1 %, за рахунок суми за розрахунками з бюджетом (46,4 %) та по заборгованості за продукцію (59,2 %);

- у структурі дебіторської заборгованості протягом досліджуваних років переважає частка товарної заборгованості, в середньому 99,9 %;

- протягом 2020 та 2022 рр. спостерігається домінування дебіторської над кредиторською заборгованістю відповідно на 2 млн. 562,3 тис. грн, на 5 млн. 36,3 тис. грн та 4 млн. 0,9 тис. грн;

- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості знизився, тоді як тривалість одного обороту заборгованості дебіторів збільшилась на 36 днів, а отже свідчить про сповільнення оборотності дебіторської заборгованості;

- питома вага дебіторської заборгованості в майні зросла на 5,1 пункти, у оборотних активах на 3,1 пункти;

- протягом досліджуваних років переважає дебіторська заборгованість над кредиторською.

Для покращення стану розрахунків за товарними операціями необхідно:

1. Переукласти договори купівлі-продажу, додавши умови щодо регулювання проблем з повоєнного досвіду.

2. Перевірити та в подальшому перевіряти благонадійність діючих контрагентів, зокрема: за відкритими реєстрами та базами даних.

3. Реалізація результатів аналізу дебіторської заборгованості дозволить: посилити контроль над дебіторською заборгованістю через створення спеціальних підрозділів, розробити ефективну схему проведення розрахунків зі споживачами; запровадити схему погашення дебіторської заборгованості; зміцнити платіжну дисципліну на підприємстві, запобігти утворенню дебіторської заборгованості в майбутньому; розробити план заходів із реструктуризації дебіторської заборгованості та координації у цій сфері.